

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra politologie a evropských studií

Lukáš Procházka

**Komparace krajně pravicových stran střední a východní
Evropy**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Radomir Sztwiertnia

Olomouc 2018

Prohlašuji, že jsem tuto závěrečnou bakalářskou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 2. května 2018

.....

Velice rád bych zde poděkoval vedoucímu bakalářské práce Mgr. Radomiru Szwertniowi za jeho odborné vedení práce, cenné rady a připomínky.

Obsah

Úvod	5
1. Teorie krajní pravice	8
1. 1 Krajní pravice ve střední a východní Evropě.....	10
2. Koncept krajní pravice dle Casse Mudda.....	12
3. Koncept krajní pravice dle H. G. Betze	15
4. Teorie antisystémových stran dle G. Sartoriho.....	17
5. Lidová strana Naše Slovensko.....	19
5. 1 Vznik a vývoj strany	19
5. 2 Programová ukotvení a názorová stanoviska.....	20
5. 3 Program LSNS před volbami do NR SR v roce 2016	21
6. Hnutí za lepší Maďarsko.....	26
6. 1 Historie a vznik hnutí	26
6. 2 Programová ukotvení a názorová stanoviska.....	28
6. 3 Program Jobbik před volbami do Zemského sněmu v roce 2014.....	30
7. Srbská radikální strana	35
7. 1 Historie a vznik strany.....	35
7. 2 Programová ukotvení a názorová stanoviska.....	38
7. 3 Analýza volebního programu SRS	40
8. Strany podle konceptů krajní pravice a antisystémových stran.....	47
8. 1 LSNS podle pojetí krajní pravice dle C. Mudda	47
8. 2 LSNS podle pojetí krajní pravice dle H-G Betze	48
8. 3 Jobbik podle pojetí krajní pravice dle C. Mudda	49
8. 4 Jobbik podle pojetí krajní pravice dle H-G Betze.....	50
8. 5 SRS podle pojetí krajní pravice dle C. Mudda.....	51
8. 6 SRS podle pojetí krajní pravice dle H-G Betze	52
8. 7 Srovnání stran dle konceptů C. Mudda a H-G Betze	52
8. 8 Strany a koncept antisystémovosti	55
Závěr	57
Prameny a literatura.....	59
Abstrakt	68
Klíčová slova:.....	68
Abstract.....	68
Keywords:	68

Úvod

Strany reprezentující, či odkazující se (ať přímo, nebo nepřímo) na ideologii krajní pravice se v zemích střední a východní Evropy těší, po takřka 80 letech od začátku druhé světové války, stále větším a větším volebním úspěchům. Vzhledem k historické zkušenosti těchto států a jejich občanů je tato skutečnost o to zajímavější, jelikož značná část zemí v tomto geografickém prostoru má z minulosti zkušenost jak s totalitou nacistickou, tak posléze i komunistickou v rámci tzv. východního bloku.

Pro tuto bakalářskou práci jsem si vybral zkoumání třech velmi podstatných stran v rámci stranických systémů ve střední a východní Evropě. Jedná se o slovenskou LSNS, maďarský Jobbik a srbskou SRS. Všechny tyto strany zaujímají v rámci své země důležité postavení a přímým způsobem ovlivňují její existenci a vývoj. Přestože se nejedná o strany vládní, jejich volební výsledky rozhodně nejsou zanedbatelné a považuji za velmi důležité se těmito stranami zabývat.

Výběr zkoumaných subjektů je založen na principu naplnění předem stanovených znaků. Prvním z nich bylo, aby se jednalo o strany, jenž mají své zastoupení v komoře parlamentu a mají určitou možnost ovlivňovat podobu politického systému své země. Druhým principem je geografická příbuznost zemí, ze kterých strany pochází. Je nutné, aby se jednalo o strany z regionu střední, či východní Evropy pro jejich podobné historicko-politické souvislosti.

Hlavním cílem této práce je určit, zda zmíněné politické subjekty naplňují všeobecně uznávaná teoretická vymezení krajně pravicových stran podle politologů Cassa Mudda a Hans Georga Betze. Oba koncepty těchto autorů spočívají v popsání několika společných znaků, které by měly krajně pravicové subjekty vykazovat. Na základě toho následně porovnáám tato kritéria s výše uvedenými stranami, které podrobím šetření. Druhým cílem práce poté je zjistit, zda lze výše popsané strany zařadit, podle konceptu Giovanni Sartoriho, mezi strany antisystémové. V souvislosti s definicí cíle práce předkládám dvě výzkumné otázky, které budou následně podle výše popsaných teoretických konceptů testovány. První z nich je: „*lze tyto strany definovat jako strany krajně pravicové?*“ a druhá: „*je možné tyto subjekty zařadit mezi antisystémové strany?*“

Tato bakalářská práce je rozdělena do dvou hlavních částí, teoretické a analytické. V první kapitole teoretické části představuji koncept krajní pravice, upozorňuji na složitost definice tohoto fenoménu a nejednotnost názoru jednotlivých autorů při jeho

zkoumání, stejně tak jako na problematiku používání jedné ucelené terminologie, která v této problematice doposud chybí. Následně nastíním na základě uvedené literatury rozdíly mezi fungováním krajně pravicových subjektů v západní Evropě v porovnání s jejich chováním v zemích střední a východní Evropy. V další kapitole představuji dva, pro tuto práci stěžejní, teoretické rámce při zkoumání krajně pravicových subjektů, kterými jsou definice dle nizozemského politologa C. Mudda a německého vědce H-G Betze. V této části oba tyto koncepty přiblížím a následně na základě nich vyberu hlavní určující definiční body, které budu poté testovat se zkoumanými subjekty. V další části bude představena teorie antisystémových stran, která pochází z děl G. Sartoriho. To bude následně doplněno o definici Michala Kubáta, jenž Sartoriho teorii zkoumal a následně doporučil její zúžení.

V analytické části poté budu zkoumat, na základě stranických dokumentů, či vyjádření vrcholných představitelů těchto subjektů, názorová a ideologická ukotvení těchto stran. Důraz bude kladen zejména na zkoumání těch témat, která jsou pro posuzování výše zmíněných konceptů klíčová. Následně autor přiblíží okolnosti vzniku zkoumaných stran, jejich důležité historické okamžiky a volební výsledky. V další části poté bude analyzován oficiální volební program těchto stran k volbám do dolních komor národních parlamentů, který veřejně poskytují na svém webu. V poslední části porovnam zjištěné poznatky s výše nastíněnými teoretickými koncepty a na základě shod bude určeno, zda-li se tyto subjekty dají zařadit mezi krajně pravicové strany a zda-li splňují definici antisystémových stran.

V případě literatury je třeba poznamenat, že tematika krajní pravice nabízí celou řadu knižních zdrojů. Většina z nich nicméně popisuje koncepty, či fungování krajně pravicových subjektů v zemích západní Evropy. Pro svou práci jsem v tomto ohledu nejvíce využil publikace od Casa Mudda, z jehož knih vycházela značná část mé teoretické kapitoly. Velmi užitečnou knihou, zejména v oblasti teoretických konceptů, se pro tuto práci stala od C. Mudda *Populist Radical Right Parties in Europe*, kde autor přibližuje svůj politologický koncept nahlížení na krajně pravicové strany z hlediska několika znaků. V mnohých směrech může pomoci kniha od stejného autora *The Ideology of Extreme Right*. Zde mohou čtenáři čerpat z relativně velké detailnosti knihy, co se týče vysvětlování nejrůznějších politologických pojmů a zároveň mohou využít velmi dobře propracované výše zmíněné koncepty. Za další musím zmínit knihy H-G Betze, které vytvořily základ pro druhé teoretické stanovisko. Nicméně je třeba říci, že Betzova

Radical Right-Wing Populism in Western Europe nenabídla dostatečná teoretická východiska.

Z českých autorů se problematice krajní pravice, či extremismu věnuje Miroslav Mareš, který se ve svém díle *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR* komplexně věnuje této problematice v rámci České republiky, ale zároveň i nabízí zajímavé teoretické koncepty těchto uskupení. Dále také Mareš nabízí vlastní koncepci rozdělování krajní pravice na tradiční a moderní.

Ze značné části se tato práce opírá o cizojazyčné zdroje. Při analýze subjektů jsem pak většinou vycházel výhradně z oficiálních programů stran, stranických webů, či prohlášeníh stranických představitelů, které učinili prostřednictvím tisku. V případě informačních zdrojů z Maďarska byly nejčastěji využívány webové stránky, které Jobbik poskytuje i v angličtině, leč v omezené míře, či web *Daily News Hungary*, který poskytuje dostatečné množství každodenních zpráv o Maďarsku v angličtině. V případě SRS jsem pak nejčastěji využíval oficiální webové stránky subjektu, kde je k dispozici nepřehledné množství článků na nejrůznější tematiky. Úskalí skýtá pouze v tom, že se jedná o zdroje v srbštině a některé stranické dokumenty navíc strana ponechává k dispozici pouze v cyrilici. Za účelem získávání dalších informací z tohoto regionu jsem dále využíval zpravodajský portál *Balkan Insight*, který poskytuje aktuální zpravodajství ze zemí bývalé Jugoslávie.

1. Teorie krajní pravice

Teoretické vymezení pojmu krajní pravice je velmi složité a doposud mezi vědci v oboru nezaznívá žádný konsensus, který by tuto problematiku jasně sjednotil. Někteří autoři, jako např. Hartman a kolektiv, dokonce používají termín krajně pravicové ideologie v souvislosti s: „(...) *veškerými silami bránící nepřátelskému pokroku.*“ (Hartman et al. citován in Mudde 2000: 9). S rozdílnou teorií přichází např. autor Roy Macridis, jež představuje krajní pravici jako ideologii, která se vyznačuje třemi hlavními body: rasismem, xenofobií a nacionalismem. Tento přístup se mi ale zdá poněkud zjednodušený a do značné míry by se mohl označit za vágní, jelikož dle této teorie bude koncept krajní pravice naplňovat mnohem více stran, než které se skutečně touto extrémní ideologií vyznačují.

Dalším autorem, který se problematikou krajní pravice zabývá je italský politolog Piero Ignazi, který pracuje převážně s termínem extrémní pravice. Dle P. Ignaziho se extrémně pravicové strany dělí na dva základní typy, které rozděluje na základě toho, do jaké míry se tyto subjekty hlásí k fašistické ideologii. První skupinu tvoří tzv. tradiční extrémní krajně pravicové strany. Ty se snaží zejména ve své politice artikulovat témata konfliktů sociálních vrstev, který je spojen s přerozdělováním prostředků. Druhou skupinu následně tvoří tzv. post-industriální extrémní strany. Tato skupina se snaží zejména delegitimovat stávající režim a materiální hodnoty nijak výrazně neřeší (Ignazi 2003: 33–34). Za extrémně pravicové subjekty se poté mohou, dle typologie P. Ignaziho, označit ty, jež splní tři následující kritéria. Prvním je, že subjekt musí být na pravo-levém spektru umístěn natolik vpravo, že žádná jiná strana v zemi už být více napravo nemůže. Druhým kritériem je nutnost přítomnosti určité ideologické vazby na fašistickou ideologii a principy. Třetí podmínkou je, že bude podkopávat základy politiky (Ignazi 2005: 1).

Stejně jako ostatní světové ideologie, prošla krajní pravice za posledních 100 let značnou změnou. Dnes se již krajně pravicové subjekty nereprezentují tak radikálně protižidovsky, protože společnost je celkově, logicky po minulých zkušenostech, na toto téma mnohem více citlivá. Dříve nedělalo stranám, či jejím činovníkům, problém se veřejně projevovat antidemokraticky. Dnes již tuto rétoriku alespoň na veřejných prostranstvích opouštějí a snaží se vytvářet dojem, že jsou součástí demokratického fungování se všemi pravidly, které to sebou nese. Znatelný rozdíl je také ve voličském elektorátu těchto stran. Zatímco dříve se tyto strany především zaměřovaly na masy dělníků a nejhudší vrstvy občanů, kteří v mnohých směrech nezvládli modernizační

proces spojen s rychlým technickým pokrokem, dnes je tomu jinak. V současnosti tvoří největší část podporovatelů těchto stran lidé, jenž zastupují tu část společnosti, která reaguje na sociální a kulturní změny se snahou zpomalit účinky těchto změn a kteří považují především migranty, levici a feminismus za ohrožení národní integrity (Minkenberg 2002: 340).

V českém prostředí se tématu krajní pravice věnuje politolog Miroslav Mareš. Ten předkládá vlastní rozdělení této ideologie na základě historického období své existence a tvrdí, že je třeba krajní pravici rozdělovat na tradiční a moderní. Pod pojmem tradiční se rozumí ta hnutí, či strany, které se odvolávají k existenci fašistických, či jiných pravicově autoritářských režimů první poloviny 20. století. Takové subjekty kritizují zejména územní uspořádání svých zemí vyplývající z poválečných smluv. Kritizují politický pluralismus, liberalismus a často utváří různé polovojské útvary. Naproti tomu moderní krajní pravice se vyznačuje absencí výrazněji propracované ideologie a svým postojem, kdy nejsou primárně antiliberální. Svou pozornost především směřují k romské menšině, otázce přistěhovalectví, muslimům a k obhajobě názoru posilování represivního aparátu země, který by měl zajistit bezpečnost (Havlík, Mareš: 2016: 4–5). M. Mareš zároveň uvádí nejčastější rétoriku extrémistických subjektů (autor nemluví výhradně o levicovém, či pravicovém) vůči demokratickým režimům. Demokracie tak musí často v tomto směru čelit útokům na politický pluralismus, jež není žádoucí, zájmové skupiny, které brání „veřejné vůli“, demokratická média jsou označována za nedůvěryhodná (Mareš 2003: 21).

A není pouze problém s teoretickým konceptem krajní pravice. Autoři se všeobecně nejsou schopni ani dohodnout na správné terminologii a označení tohoto fenoménu. V praxi tak lze často narazit na několik nejrůznějších pojmů a s krajní pravici se můžeme setkat v nejrůznějších podobách svého názvu, jako např. extrémní pravice, radikální pravice, radikální pravicový populismus, pravicový populismus, nacionální populismus, nový populismus, populistický nacionalismus, etnonacionalismus apod (Mudde 2007: 11–12).

Známý německý politolog Michael Minkenberg, který napsal mnoho studií, ve kterých komparoval krajní pravice v západní Evropě s těmi ve střední a východní Evropě, tvrdí, že počátky krajní pravice sahají do doby utváření národů, demokratizace a industrializace. Podle něj je hlavním ideologickým jádrem krajní pravice mýtus

homogenního národa, který bude směřovat proti liberální a pluralitní demokracii, stejně tak jako proti individualismu a univerzalizmu (Minkenberg 2002: 337).

Asi nejznámějším a nejvíce publikujícím autorem, který se konceptem krajní pravice zaobírá je politolog Cas Mudde a proto jsem se rozhodl, že hlavní teoretický rámec této práce bude vycházet hlavně z myšlenek tohoto vědce. Lze říci, že, co se týče zkoumání této extrémní ideologie, je Mudde jedním z nejvíce uznávaných autorů na světě a naprostá většina ostatních vědců vychází z teoretického rámce nastaveným právě tímto autorem. Sám nizozemský politolog upozorňuje na složitost sjednocení pojmu krajní pravice a varuje před tím, že žádné ze stran, které tuto ideologii vyznávají nebudou stejné, nicméně budou mít několik znaků společné pro všechny. Dále zmiňuje, že žádná ideologická myšlenka nebude sdílena souběžně se všemi stranami (Mudde 2007: 13).

Mimo jiné Mudde ukazuje na problém, kterým se zaobírá spousta autorů a který se s výzkumem stran váže. Upozorňuje na fakt, že zkoumání pouze programů může být nedostatečné, jelikož hlavním cílem programů stran je být pro voliče co nejvíce atraktivní, a ne ukazovat na veřejnosti svou pravou tvář. Navíc u většiny krajních subjektů existuje problém, že uvnitř působí: „(...) *umírněná skupina, která zastupuje stranu na veřejnosti a radikální pozadí, uvnitř těchto subjektů, které zde funguje,*“ (Mudde 2000: 20). Jednou z nejpopulárnějších metod na odkrývání opravdové ideologie spočívá v zaměření se na politický původ stranických lídrů a jejich vedoucích pracovníků spíše než na samotný program. Zde se ale naráží na problém s určením politického původu osobností, který se dá interpretovat různě a na problém s tím, že se přesně nedá určit, kteří lídři a straníční vedoucí pracovníci reprezentují stranu jako celek (Mudde 2000: 18–21).

1. 1 Krajní pravice ve střední a východní Evropě

Krajní pravice v posledních letech dosáhla značných úspěchů ve volbách v některých evropských zemích. Ačkoliv se na první pohled zdá, že fenomén krajní pravice postupně vzrůstá až v posledních letech, pravda je taková, že základy pro nynější situaci byly položeny už mnohem dříve.

V západní Evropě získávali občané své zkušenosti s touto ideologií již na počátku minulého století. Ve střední a východní Evropě byla situace odlišná a ve většině zemích se rozmach krajní pravice datuje až od pádu komunistických režimů, do první, či druhé poloviny devadesátých let 20. století. Ačkoliv je pravda, že v utajení fungovaly v některých bývalých komunistických zemích krajně pravicové organizace již od 50. let

minulého století. Jak zmiňuje Mudde, v mnoha zemích střední a východní Evropy tvořili příslušníci krajní pravice součást širokého anti-komunistického politického odboje a po pádu tamních režimů se začali formovat dvěma rozdílnými směry. Někteří zakládali vlastní nové strany, či hnutí, jiní pokračovali jako součást širší anti-komunistické opozice i nadále (Mudde 2005: 247–248).

Autorem, který se komparací krajní pravice v západní, či střední a východní Evropě podstatně zabývá, je německý politolog Michael Minkenberg. V současné době má tato extrémistická ideologie lepší podmínky pro větší volební úspěchy ve střední a východní Evropě než na západě, jelikož zde mohou strany těžit z nedokončeného procesu demokratické tranzice a s tím spojenými ekonomickými a politickými problémy. Vyjma toho mohou stále využívat nedokončenou konsolidaci nových demokracií v tomto regionu, která jim dává možnosti, jež západní Evropa nenabízí. Minkenberg upozorňuje, že krajní pravice se mezi regiony západní, nebo střední a východní Evropy zásadně liší a že jsou ideologicky a strukturálně rozdílné od krajně pravicových stran v západní Evropě. Tvrdí, že ideologicky jsou mnohem extrémnější a otevřeněji antidemokratičtější. Navíc se spíše než jako strana, formují jako sociální hnutí (Minkenberg 2002: 343–344).

Dále až do nedávna byla tomto regionu typická absence zkušeností s migranti ze zemí třetího světa. Antiimigrační nacionalismus tak téměř u těchto stran chyběl. S tím nicméně zde existuje již po dlouhou dobu pocit nevraživosti vůči sousedním státům. Velmi typický znak všech krajně pravicových subjektů zde tvoří antikomunismus, který u krajní pravice v západní Evropě prakticky chybí (Kopeček: 288–289).

2. Koncept krajní pravice dle Case Mudda

Pro svou práci jsem se rozhodl využít koncept krajní pravice dle politologa C. Mudda. Ten sám definice ostatních autorů ve svém díle vyjmenovává, popisuje a následně podrobuje kritickému uvažování, a nakonec je kvůli zřetelným nedostatkům odmítá. Rozhodl se proto přijít s vlastním konceptem teorie krajní pravice, jež je dnes pravděpodobně na vědecké úrovni přijímán jako jeden z nejpracovanějších a nejlepších, o čemž ostatně vypovídá i skutečnost, že se jedná o jednu z nejvíce citovaných teorií krajní pravice obecně. Mudde tedy přichází s teorií krajní pravice, kterou vymezil ve své minimální a maximální definici (Mudde 2007: 14–15).

Minimální definice spočívá v popsání dvou programových znaků, které tvoří ideologické jádro všech stran, které do této skupiny patří. Jinými slovy tento přístup popisuje jako „jádrový“, kdy se snaží vystihnout nejklasičtější znaky, které tyto strany spojují a které jsou pro ně typické. Jako naprosto nepochybně nejdůležitějším konceptem je národ, který je společný pro drtivou většinu ostatních ideologických vlastností a na kterém je tato stranická rodina založena. Prvním znakem tedy je nacionalismus, který posléze upravuje na nativismus (Tamtéž: 15–16).

Pro nacionalismus je podstatou vytvoření monokulturního státu. V ideálním případě by tedy stát obývali pouze obyvatelé jednoho národa. Dále pocit jakési exkluzivity, a to exkluzivity vnitřní a vnější. V souvislosti s migrační krizí může právě udržení homogenní společnosti být velmi složité. Nicméně lze homogenní společnost udržet i v případě vysokého počtu migrantů a to např. asimilací, či jejich vyhoštěním (Mudde 2005: 16). Mudde rozděluje nacionalismus na dva typy: na státní a etnický. V pojetí státního nacionalismu je hlavní organizační jednotkou stát. V tomto případě tvoří národ všichni občané žijící na území daného státu a občanství tak lze získat narozením na příslušném území. Tento koncept je v evropském, či asijském prostoru relativně neobvyklý a je obecně široce přijímán zejména na americkém kontinentě. Druhým typem nacionalismu je etnický. Ten je založen na principu toho, že hlavní jednotku národa tvoří etnická skupina, zatímco stát je pouze politickým dílem. Členství v této etnické komunitě je založeno na principu získání příslušnosti ke komunitě po svých předcích. Jinými slovy, člověk získá občanství podle svých rodičů, nikoliv podle státu, ve kterém se narodil. Právě tento koncept je typický zejména pro oblast Evropy (Mudde 2000: 187).

S vyřešením otázky nacionalismu by měla pomoci definice nativismu, který je druhým hlavním znakem minimální teorie. S pojmem nativismu se můžeme setkat i v jiných sociálních vědách. Někdy se o nativismu hovoří jako o druhu nacionalismu. Může být definován jako intenzivní opozice k vnitřní menšině vzhledem ke svým zahraničním kontaktům. Nativismus může být etnický, rasový, nebo náboženský, ale vždy v sobě bude mít kulturní složku. Dále nativismus může být rasistický, ačkoliv to není pravidlem – záleží na kulturním a náboženském základu. Může to být vidět například na vztahu Estonců a Rusů v Estonsku nebo Slováků a Maďarů na Slovensku (Mudde 2007: 18–20).

Maximální definici krajní pravice poprvé C. Mudde využil ve svém díle při komparaci stran v západní Evropě. Hlavním bodem maximální definice je nastavení čtyř klíčových podmínek, na jejichž základě lze popsat fungování a chování zkoumaných subjektů. Prvním znakem, který C. Mudde zmiňuje, je již výše popsaný nacionalismus. Ten jako nedílná složka této ideologie hraje klíčovou roli jak v minimální, tak maximální definici (Tamtéž: 20).

Dalším z výrazných bodů maximální definice, který je úzce spjat s extrémním výkladem nacionalismu, je xenofobie. Ta je obecně definována jako strach z něčeho cizího. V politologickém termínu lze o xenofobii mluvit jako o strachu, nenávisti, či nepřátelství ke skupinám, které jsou označovány, jako cizí, zejména tedy o strachu z cizinců, migrantů, či žadatelů o azyl (Mudde 2000: 188). V tomto směru se krajně pravicové subjekty snaží především upozorňovat na rizika spojená s migrací a vytvářením multikulturní společnosti. Podle jejich pohledu migranti budou brát původním obyvatelům práci, peníze a příležitosti k bydlení. Nicméně strany zacházejí ještě dál a nebojí se spojovat migranty s téměř veškerými negativními jevy, které ve společnosti jsou patrné (zejména narůstající kriminalita a morální úpadek). Nicméně Mudde upozorňuje, že xenofobie nemusí být pouze spojená s tématem migrace. Za negativní jevy se totiž dají považovat i veškeré odchylky od společnosti a zvyků, které jsou vnímány jako ohrožující. V tomto směru tyto strany útočí i na menšiny uvnitř vlastního národa – především na homosexuály a levicově orientované občany (Mudde 2000: 172–173).

Dalším definičním znakem krajně pravicových subjektů je touha po zavedení silného státu. Právě jedině silný stát má být garantem udržení práva a pořádku ve společnosti. Zároveň volají po přísnějších trestech a širší definici zločinů. Zpřísnění

trestních sazeb má sloužit jako prevence před jejich vykonáváním. Právě s voláním po větším důrazu na pořádek mají být posilněny složky, které tento dohled zajistí. V poslední řadě je velmi typickým znakem těchto stran snaha o zavedení, či znovuzavedení trestu smrti (Mudde 2000: 173–174).

Posledním znakem krajní pravice je dle C. Mudda zavedení programu šovinistického sociálního zabezpečení. To stojí na přesvědčení, že z dobrých výsledků národní ekonomiky mají těžit především vlastní občané. V této roli se projevuje i xenofobní chování těchto stran, jelikož tvrdí, že práce a peníze by měly být přednostně využívány pro vlastní občany než pro přistěhovalce. Zároveň souhlasí s jistou formou intervence státu do ekonomiky, kde by měl nějakým způsobem chránit určité sektory proti zahraniční konkurenci. Vyjma toho by se měl stát snažit podporovat malé podnikatele a vytvořit jim dobré podmínky pro svou seberealizaci (Mudde 2000: 174–175).

Tato čtyři hlavní kritéria, tj. nacionalismus, xenofobie, uznávání silné role státu a zavedení programu šovinistického sociálního zabezpečení, tvoří ideologický základ krajně pravicových stran. První tři zmíněná kritéria jsou na stejném stupni důležitosti. Nicméně zavedení programu šovinistického sociálního zabezpečení představuje až druhotnou roli pro program krajně pravicových stran a to z důvodu, že ekonomická témata nejsou pro toto uskupení primárně důležitá (Mudde 2007: 21–22).

Tabulka č. 1: Typologické znázornění krajní pravice dle C. Mudda

Nacionalismus	Silný stát/právo a pořádek
Xenofobie	Šovinistické sociální zabezpečení

3. Koncept krajní pravice dle H. G. Betze

Dalším významným politologem, který se problematikou krajní pravice zabývá je německý vědec Hans George Betz. Ten je společně s C. Muddem v tomto oboru asi nejuznávanějším odborníkem, a proto jsem se rozhodl i jeho teorii krajně pravicových subjektů ve své práci využít.

Betz tvrdí, že základy budoucího rozmachu nové krajní pravice byly položeny již v 60. letech minulého století, tedy v době, kdy v západní Evropě zažívala nejlepší časy liberální demokracie. Právě v 60. letech se totiž začaly obnovovat ideologické turbulence, které následně vykrytalizovaly ve zvyšující se počet sociálních konfliktů na počátku 70. let a masové protesty nových společenských hnutí v letech 80. V tomto období začala narůstat nedůvěra občanů v politické instituce a jejich fungování. Z hlediska politologického začínaly být ve volbách patrné znaky voličské nestálosti. V 80. letech se navíc v mnohých evropských zemích začala transformovat nová levice, která se distancovala od dřívějších socialistů. I díky tomu začala získávat prostor pro svou podporu radikálně populistická pravice (Betz 1993: 413). Úspěch populisticky zaměřených stran vidí H-G Betz i v tom, že politické chování voličů se změnilo. Dnes již totiž není situace taková, že by se jednotlivé strany v rámci země jasně odlišovaly a tím nechaly voliče rozhodnout, kterou stranu zvolí, dnes již ideologie není tak silný prvek (Betz 1994: 107).

Betz ve svém díle pracuje s termínem radikálně populistické pravicové strany. Tyto strany prezentují svoji radikálnost zejména ve směru odmítání ustálených společenských a politických směrů a systémů. V mnoha otázkách se naopak snaží prezentovat silně neoliberálně. Stát podle nich omezuje možnost individuálního rozvoje lidí, či fungování svobodného trhu, a proto se snaží jeho pole působnosti omezit na co možná nejmenší úroveň. Tyto strany zároveň stojí proti individuální a sociální rovnosti. Jsou proti sociální integraci menšin, což podporuje xenofobní a rasistické nálady ve společnosti. Zároveň se snaží skrze působení na základní lidské emoce vyvolat pocit strachu. Na půdu studia existence a fungování politických stran přináší tyto strany kombinaci klasických liberálních postojů na úrovni individuality a ekonomie s novým krajně pravicovým pohledem na otázku sociopolitickou (Betz 1993: 413–414).

Právě koncept silné orientace na liberální myšlenky odděluje radikálně populistické pravicové strany od zbytku establishmentu. Často je slyšet z úst představitelů

těchto subjektů kritika vysokých daní, či přebujelého byrokratického aparátu států. Snaží se prosadit rozsáhlou privatizací podniků a deregulovat privátní sektor. Od těchto kroků si následně slibují podporu fungování malých a středních podniků, jenž mají v budoucnu hrát ústřední roli v rozvoji společnosti. Upozorňují na časté problémy ostatních politických stran (zejména klientelismus a korupci) a tvrdí, že právě tradiční politické strany a jejich čelní představitelé jsou: „ (...) *odpovědni za zpomalený ekonomický růst a brání nástupu pravé demokracie,*“ (Betz 1993: 418).

Dalším typickým znakem těchto stran je snaha o vytváření vnitřního konfliktu ve státě. Typicky se jedná o konflikt elity proti „obyčejnému lidu.“ Tento populistický pohled je tvořen na základě toho, že elity současného režimu reprezentují vše špatné, co systém obsahuje. Naopak se snaží cílit na průměrného občana, který je neustále obtěžován a omezován současným režimem a snaží se redefinovat vztah na půdě občan-strana, který dnes už nefunguje. Vyčítají stranám zejména nedostatečné naslouchání občanům a tvrdí, že voliči už nebudou fungovat přesně podle stranických politik. I zde tak volají po větší aktivitě a zodpovědnosti ze strany občanů. Sami sebe ale označují za protistranické strany (Betz 1993: 419–420).

Důležitým tématem těchto stran bývá i specifické zastávání postojů v otázce práva a pořádku, či bezpečnosti státu. Tento apel bývá důležitý zejména v souvislosti s neustálými hrozbami, které hrozí jak státu jako takovému, tak i jeho občanům. V této problematice zmiňují hlavně otázku imigrace, se kterou se tradiční strany nedokázaly dostatečně vypořádat a která představuje nesmírnou hrozbu pro státní suverenitu (Betz 1993: 421). I z tohoto důvodu tvoří hlavní jádro jejich programů a fungování doktrína populismu. Často vycházejí z velmi restriktivního pojetí pojmu občanství, kdy je, dle nich, skutečná demokracie založena na kulturní, či někdy až dokonce etnicky homogenní komunitě. Společnost je tvořena pouze dlouhodobými občany, kteří jsou jediní, kteří mohou výhody z tohoto společenství čerpat (Betz 2004: 1).

Tabulka č. 2: Typologické znázornění krajní pravice dle H-G Betze

Populismus	Ekonomický neoliberalismus
Xenofobie	Prvek vymezování se

4. Teorie antisystémových stran dle G. Sartoriho

Hlavním teoretikem antisystémovosti politických stran je v politické vědě bezpochyby G. Sartori a proto budu při posuzování tohoto jevu u zmíněných stran vycházet z jeho definice. G. Sartori tento koncept představil a použil jako jeden z definičních znaků polarizovaného pluralismu, u nějž je přítomnost minimálně jedné antisystémové strany jedním ze základních definičních znaků. Je nicméně nutné připomenout, že se musí jednat o stranu relevantní.

G. Sartori definuje jako relevantní ty strany, které: „(...) ovlivňují taktiku stranické soutěže a (...) mění směr soutěžení na vládu orientovaných stran z dostředivého na odstředivý, ať už směrem doleva, doprava nebo oběma směry“ (Sartori 2005: 128). Tyto subjekty musí zároveň disponovat koaličním nebo vyděračským potenciálem. Koaliční potenciál mají ty strany, které jsou ochotny se za určitých podmínek podílet na vládnutí. Vyděračský potenciál naopak znamená, že strana má možnost svým chováním ovlivňovat fungování politického systému země prostřednictvím blokování utváření koalic, či legislativy (Sartori 2005: 128).

Ve svých dílech představuje G. Sartori koncept antisystémovosti a rozlišuje jeho fungování v rámci stranického systému na široký a přísný. Dále ale upozorňuje, že je třeba mezi těmito definicemi činit rozdíly, jelikož postupem času se charakter a velikost antisystémovosti může měnit. Tvrdí ale, že je třeba činit rozdíly, mezi formou a postoji stran. Široká definice antisystémovosti totiž může obsahovat široké rozpětí forem postojů, a to od odcizení, celkového odmítání až po protest (Sartori 2005: 136–137).

Pro chování antisystémových stran je typický jeden společný znak, kterým je zpochybňování současného režimu, tedy, že se snaží prosadit jeho delegitimační vliv, „(...) stranu lze tedy chápat jako antisystémovou, když podkopává legitimitu režimu, k němuž stojí v opozici“ (Tamtéž: 137). Klíčový je tedy vztah strany vůči danému politickému režimu.

Ve své typologii následně G. Sartori rozděluje antisystémové strany na *extrémistické, extrémní a izolované*. Extrémistické antisystémové strany, které skrze svou programatiku a rétoriku obhajují revoluční dobití moci, celkově odmítají a neuznávají současný politický režim své země a chovají se aktivisticky. Takové strany jsou nesporným ohrožením demokracie (Sartori 2001: 79–80).

Extrémní antisystémové strany jsou naopak ty strany, jenž zastupují široké spektrum názorových postojů voličstva v rámci daného politického systému. Tyto strany jsou zcela vzdáleny politickému středu a kooperují na jednom z konců pravo-levé škály. Extrémní antisystémová strana tak, dle G. Sartoriho, nemusí být stranou extrémistickou (Sartori 2001: 80).

Posledním konceptem v rámci typologie antisystémových stran je koncept antisystémových izolovaných stran. Tyto subjekty nejsou uznávány veřejným míněním, zejména pro své hodnoty a ideologické přesvědčení a z tohoto důvodu jsou vytlačovány do politické izolace (Sartori 2001: 80).

G. Sartori následně upozorňuje, že mezi extrémistickými, extrémními a izolovanými antisystémovými stranami není dána jasná hranice a že nemusí být odmítány stejnou měrou. Je pro ně typický ovšem jeden handicap a tím je, že u nich nepřichází v úvahu jakýkoliv zisk od voličů ostatních stran (Sartori 2001: 80).

Mezi českými autory je asi nejznámějším zastáncem teorie antisystémovosti dle G. Sartoriho Michal Kubát. Kubát odmítá většinu kritiky ostatních autorů vůči této definici a tvrdí, že Sartoriho definice je zcela jasná, srozumitelná a velmi dobře aplikovatelná. Zároveň nicméně navrhuje, aby pro zkoumání antisystémovosti jednotlivých politických subjektů byla využívána pouze Sartoriho přísná definice. Tvrdí totiž, že podle širokého pojetí není jasné, proč by měla protestní, či odcizená strana nutně delegitimační vliv. Tyto strany mohou být velmi radikální, mohou se pohybovat na úplném okraji pravo-levé škály a tím zvyšovat polarizaci stranického systému, nicméně se nemusí nutně stavět proti politickému systému země (Kubát 2007: 117).

Antisystémová strana je tedy dle M. Kubáta taková strana, která: „(...) zpochybňuje legitimitu politického systému, a to prostřednictvím ideologie, která je ve vztahu k systému cizí, tj. nesdílí jeho hodnoty. Jejím cílem pak není změna vlády, nebo úprava některých pravidel hry, ale změna politického systému jako takového“ (Kubát 2007: 117–118). Postoj těchto stran vůči systému je trvalý a intenzivní a je směřován vůči celému systému jako celku, tzn. není mířen pouze na některé vybrané aspekty režimu, či jeho aktéry (Kubát 2007: 118).

5. Lidová strana Naše Slovensko

Lidová strana Naše Slovensko je Slovenská politická strana, která má od posledních voleb do Národní rady SR v roce 2016 zastoupení 14 poslanců v této jediné komoře zákonodárného orgánu. Od vzniku strany v roce 2010 je jejím jediným předsedou bývalý župan Báňskobystrického samosprávného kraje Marian Kotleba. V současném vedení strany dále sedí místopředsedové Milan Uhrík, Martin Beluský a Ján Mora. Strana je známá zejména pro svou nacionalistickou rétoriku a kontroverzní výroky. LSNS se definuje jako strana, jenž stojí na třech principech – národním, křesťanském a sociálním (Lidová strana Naše Slovensko).

5.1 Vznik a vývoj strany

Lidová strana Naše Slovensko vznikla v únoru 2010. V souvislosti se studiem tohoto uskupení je nutné brát v potaz i historii Slovenské pospolitosti – Národní strany (dále jen SP-NS), jelikož do značné míry na toto hnutí navazuje. SP-NS byla 1. března 2006 rozpuštěna rozsudkem Nejvyššího soudu Slovenské republiky. Stalo se tak vůbec poprvé, kdy Nejvyšší soud na Slovensku rozpustil politickou stranu. SP-NS vznikla 18. ledna 2005 a téměř po roce svého působení byla nucena přerušit svou činnost z důvodu porušování Ústavy SR. Straniční představitelé proto po rozpuštění SP-NS přešli do Strany přátel vína,¹ kde posléze převzal moc M. Kotleba a stranu nechal přejmenovat (Bláha, Maškarinec 2016: 51).

Sám doposud jediný předseda strany Marian Kotleba kandidoval v roce 2009 jako nezávislý kandidát na post župana Báňskobystrického kraje, ale nedostal se ani do druhého kola volby.² Poté se strana snažila kandidovat nejprve v komunálních volbách a posléze ve volbách do Národní rady, ale bez větších znatelnějších úspěchů. První významnější úspěch tak přišel až v roce 2013, kdy byl Marian Kotleba zvolen na pozici župana Báňskobystrického samosprávného kraje³ a strana tak získala historicky svého vůbec prvního zastupitele na takto vysoké pozici (Bláha, Maškarinec 2016: 52).

¹ Strana přátel vína vznikla původně v roce 2001 jako liberálně ekologické hnutí, které v roce 2006 z recese oznámilo, že přechází do ilegality (Bláha, Maškarinec 2016: 51).

² M. Kotleba skončil ve volbách na celkovém čtvrtém místě se ziskem 10 % hlasů. Zdroj: Slovenský statistický úřad, viz. více.: <http://volby.statistics.sk/osk/osk2009/sr/tab5.jsp@lang=sk.htm>.

³ Kdy se mu podařilo ve druhém kole voleb porazit kandidáta Vladimíra Maňku se ziskem 55, 5 % hlasů. Zdroj: Slovenský statistický úřad, viz. více.: http://volby.statistics.sk/osk/osk2013/VUC/Tabulka7_sk.html.

V souvislosti se zvolením M. Kotleby se začínalo straně dostávat čím dál víc pozornosti a mohla tak hlásat svoji antistranickou a antiromskou rétoriku s mnohem větším dosahem. To se následně odrazilo i ve výsledcích voleb do Národního shromáždění Slovenské republiky v roce 2016, kde strana získala 8 % hlasů a obsadila tak 14. mandátů⁴. Zahraniční média komentovaly tento volební výsledek jako překvapení, některé dokonce mluvily o šoku.⁵

5. 2 Programová ukotvení a názorová stanoviska

Strana v mnohých dokumentech uvádí, že stojí na principu národním, křesťanském a sociálním. Zároveň se považuje za jedinou a skutečnou opozici vůči zkorumpovanému a zločineckému stávajícímu režimu a proti současným parlamentním stranám, jež se podílely na rozkradení a zaprodání slovenského národa a vlasti. Hned v záhlaví svého oficiálního webu strana předkládá heslo *Odvážně proti systému*, který veskrze přesně charakterizuje vztah strany vůči politickému systému země. Dále strana prohlašuje, že navazuje na odkazy národních velikánů Ludovíta Štúra, Andreje Hlinku a Jozefa Tisa.

Strana má v plánu ze Slovenska vytvořit ekonomicky a politicky neutrální stát, který bude hospodářsky soběstačný. LSNS totiž tvrdí, že země, která není hospodářsky samostatná, nemůže být považována za samostatnou. V této souvislosti již strana předložila návrh na ochranu domácích výrobců, podle kterého by mělo být možno při zadávání veřejných zakázek požadovat dodání potravin slovenského původu.⁶ Strana dále výrazně kritizuje NATO a pohyb amerických jednotek po evropském území a mluví o nové okupaci. *„Robia to isté, čo robili aj Sovieti – dohliadajú na to, aby „spojenci“ poslúchali a nevzopreli sa proti vládnucemu režimu. Presnejšie povedané proti súčasnému prehnitému a skorumpovanému systému, ktorý sa skrýva za slová o demokracii“* (LSNS 2016). Dále kritizují vyslání slovenských jednotek do Lotyšska v rámci cvičení vojsk NATO, jelikož to považují za provokativní čin, který se může Slovensku jen nevyplatit (LSNS 2017).

⁴ Detailnější výsledky slovenských voleb lze nalézt na stránkách Statistického úřadu Slovenské republiky, viz. podrobněji: <http://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2016/sk/data02.html>.

⁵ Zdroj: Česká televize, viz. více: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1716163-zahranicni-reakce-kotleba-se-postaral-o-volebni-sok>.

⁶ Zákon na podporu slovenských výrobků byl nakonec zamítnut, viz. více: <http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/ekonomika-a-hospodarstvo/v-nr-sr-sme-predlozili-navrh-zakona-na-podporu-slovenskych-vyrobco/>

V otázce ekonomické se chce strana zaměřit především na podporu slovenských podnikatelů a firem. Naopak hodlá zastavit vyplácení investičních pobídek pro zahraniční společnosti, které tímto způsobem vláda motivuje investovat na Slovensku. Kritika současného konceptu slovenské vlády, dle LSNS, spočívá především v tom, že: „(...) *není cesta poskytovat stimuly a daňové prázdničky zahraničním investorům, protože ti po skončení výhodných období se seberou a odejdou pryč (...) stát upřednostňuje zahraniční investory a cizince před vlastními lidmi*“ (Youtube 2016a). Strana zároveň navrhuje navrácení některých strategických odvětví do rukou státu (zejména se má jednat o energetické podniky). Chce pracovat s vyrovnaným státním rozpočtem a slovenskou měnou, která bude kryta komoditami.

V otázkách menšin strana silně vystupuje zejména proti romské populaci. Tu pravidelně ve svých stranických dokumentech označuje za „romské extrémisty“, „cikánské asociály“, velmi často také strana používá pojem „cikánský teror“. V otázkách LGBT strana označuje tuto skupinu obyvatel za „úchyly“ a staví se silně proti možnosti adopce dětí touto skupinou občanů. Vzestupnou tendenci podpory těchto hnutí strana předkládá jako důkaz postupného tradičního a morálního úpadku současné společnosti.

V souvislosti s otázkami národní bezpečnosti prosazuje LSNS zavedení tzv. protiimigračního zákona⁷. Podle něj by se mělo nelegální překročení státní hranice klasifikovat jako trestný čin⁸ a za jeho porušení by měl hrozit trest odnětí svobody na jeden až tři roky. Trestní sazba by byla vyšší v případě snahy o překročení v rámci organizované skupiny. V tomto případě strana navrhuje trest na tři až pět let.

V otázkách zahraničně-politických prosazuje strana vystoupení z NATO a EU. Organizaci NATO navíc označuje jako za zločinecký pakt a navíc se zasazují o stáhnutí slovenských jednotek ze zahraničních misí. V souvislosti s tím již strana v minulosti organizovala snahy na vypsání referenda o vystoupení z těchto dvou výše uvedených organizací (Naše Slovensko 2016).

5. 3 Program LSNS před volbami do NR SR v roce 2016

LSNS vstupovala do voleb do Slovenské NR jako strana, která měla s volbami tohoto typu již dvojí zkušenost. Nicméně ani v řádných volbách v roce 2010, ani v předčasných

⁷ Viz. více.: <http://www.naseslovensko.net/ls-nase-slovensko-v-nr-sr/ls-nase-slovensko-predstavila-prvy-protiimigracny-zakon-media-to-zamlcali/>.

⁸ Podle aktuálního právního řádu Slovenska se jedná o přestupek.

volbách v roce 2012, nezískala tato strana dostatečný počet hlasů, aby získala zastoupení v jednokomorovém slovenském parlamentu. Avšak ve volbách v roce 2016 zaznamenala strana historicky vysoký volební výsledek a se ziskem 8,04 % obsadila čtvrtou pozici v celkovém pořadí a získala tak 14 poslaneckých míst.

Do těchto voleb vstoupila LSNS s programem s názvem: „*10 bodov za naše Slovensko!*“ V tomto čtyřstránkovém programu strana stručně upozorňuje na, podle nich, nejzávažnější problémy Slovenska a nabízí vlastní koncept na jejich řešení. Jedná se ale především o text heslovitého stylu a detailnější rozebrání programových bodů strana nenabízí.

První programový bod, jenž LSNS představila, nese název: *Funkční stát* s podtitulem: *Zastavíme další rozkrádání státu!* V tomto bodě strana tvrdí, že stát hospodaří se svými finančními prostředky velmi neefektivně a staví kradení peněz a plýtvání veřejného majetku na pozici nejhlavnějšího problému Slovenska, skrze který nemá stát dostatek finančních prostředků už téměř na nic. Vidinu funkčního státu se snaží prosadit skrze vyrovnaný státní rozpočet, jehož přijetí považují za jeden ze svých cílů. Dále navrhuji snížení počtu poslanců NR SR ze současného počtu 150 na 100. Strana dále navrhuje absolutní nezávislost politických subjektů od státu, kdy chce v celkové výši zrušit finanční prostředky ze státního rozpočtu, které jsou určeny právě politickým stranám. V prvním bodu programu strany jsou patrné i složky přímé demokracie, kdy LSNS nabízí občanům možnost na odvolání poslanců. Tímto způsobem chce strana zajistit větší veřejnou kontrolu nad prací politiků a zabránit rozkrádání peněz ze státního majetku. V této souvislosti dále navrhuji zavedení trestní a hmotné odpovědnosti veřejných činitelů, a to i z nedbalostních činů. Za hlavní viníky špatné životní situace běžných občanů viní LSNS především vládní politiky, kteří si ze státních peněz žijí v nebývalém luxusu, a parazity, kteří, podle strany, získávají vše zadarmo (LSNS 2016: 1).

Druhý bod, který strana představuje se jmenuje: *Bezpečnost* s podtitulem: *Uděláme pořádek s parazity v osadách!* V této části se téměř v celém textu strana věnuje sociální politice Slovenska, která dle LSNS zásadně selhává. Zároveň strana upozorňuje problémy s kriminalitou a tvrdí, že: „*Slušní lidé na Slovensku jsou dennodenně okrádáni, znásilňováni a vražděni cikánskými extrémisty,*“ (LSNS 2016). Zároveň viní vládu z nedostatečného řešení této otázky a obviňuje stát z pozitivního rasismu. V souvislosti

s touto problematikou a její prevencí navrhuji založení Domobran, které by měly sloužit k udržení pořádku, či rozšíření práva na použití zbraní při ochraně života, či majetku. Zároveň se snaží předejít kriminalitě zpřísněním trestních sazeb. V poslední řadě hodlají zasáhnout proti nelegálně postaveným stavbám, které chce strana nechat zbourat (Tamtéž).

Další bod se jmenuje: *Starostlivost* a má podtitul: *Zavedeme spravlivý sociální systém!* I v tomto bodě upozorňuje LSNS na problém s romskou otázkou a zejména na situaci s vyplácením dávek. Strana se zavazuje, že zajistí pracovní místa všem, kteří o ně budou mít zájem a pakliže nezaměstnanému bude nabídnuto zaměstnání, které odmítne, nebude mu již ze strany státu vyplaceno vůbec nic. Zároveň nabízí snížení hranice odchodu do starobního důchodu na 60 let. Pro mladé lidi a rodiny nabízí možnost zisku nájemního bytu, obdržení bezúročné novomanželské půjčky a vyplácení mateřské ve výši 100 % platu matky a její prodloužení až na tři roky (LSNS 2016: 2).

Poněkud obsáhlejší bod, než předchozí, je programový bod číslo čtyři, který nese jméno: *Ochrana* a má podtitul: *Nedovolíme migrantům obsadit Slovensko!* V tomto stanovisku jasně odmítají přijímání muslimských imigrantů a to i ve formě kvót. Strana zdůrazňuje, že sociální a ekonomická situace státu není v takové kondici, aby se dokázala postarat o slovenské občany, natož ještě o migranty. Dále upozorňuje na aspekt, že muslimští imigranti mají rozdílnou víru a kulturu a že jejich asimilace do společnosti je neuskutečnitelná. Zároveň tvrdí, že ostatní politické strany lžou slovenské veřejnosti a vypisují seznam stran (SMER, SDKÚ, Obyčejní lidé, MOST-HÍD, KDH), jejichž poslanci na půdě Evropského parlamentu hlasovali pro systém přerozdělování migrantů pomocí kvót, ale na úrovni Slovenska se vyjadřovali jinak. Ochranu vlastních občanů chce strana zajistit skrze znovuzavedení kontroly státních hranic, kterou by měla zajistit na místě fungující armáda. Situaci s migranty chce strana řešit striktním odmítnutím povinných kvót a odmítnutím přijímání migrantů vůbec. Ti migranti, kteří již na Slovensku jsou, budou okamžitě vyhoštěni (Tamtéž).

Další programový bod je: *Zdraví* s podtitulem: *Zdraví postavíme nad byznys!* Tato kapitola je vůbec nejkratší ze všech 10 kapitol, které tvoří celkový program a obsahuje pouze pár řádků, kde LSNS popisuje svým pohledem fungování ve slovenském zdravotnictví, které funguje na korupčním systému, kde si z peněz za zdravotní pojištění udělali soukromé pojišťovny (které jsou navíc dle strany vlastněny pochybnými lidmi)

výnosný byznys. Právě tomuto chtějí zabránit založením jediné státní zdravotní pojišťovny. Dále chce LSNS zrušit sankce za odmítnutí očkování. Zároveň navrhuji obnovení jedné státní zdravotní služby, která bude plnit výjezdy vždy s lékařem, který bude v sanitkách přítomen (LSNS 2016: 3).

Následuje bod s názvem *Soběstačnost*, který má podtitul *Obnovíme soběstačnost Slovenska!* V tomto bodu si nejprve LSNS stěžuje na špatnou situaci v zemědělství a průmyslu, která na Slovensku za poslední léta vznikla. Dále strana ukazuje na nízkou kvalitu potravin, které se objevují na pultech většiny obchodních řetězců a které jsou dovezeny ze západní Evropy. V souvislosti se špatnou mírou kvality potravin hodlá LSNS na Slovensku podporovat zejména slovenské zemědělce, na úkor zahraničních, jako se tomu, dle strany, děje doposud, kteří by měli přinést vyšší kvalitu potravin a zároveň zemědělskou soběstačnost země. Dále se strana vyjadřuje negativně k dohodě TTIP, chce odstranit byrokracii v zemědělství a zabránit cizincům zkupovat slovenskou půdu, čímž může zároveň vyřešit situaci s migranty a i se zemědělskou soběstačností (Tamtéž).

Další programový bod se nazývá *Hodnoty* s podtitulem *Budeme podporovat tradiční hodnoty!* V této části programu naznačuje strana svoje antiliberální myšlenky, kdy tvrdí, že pro ně bude navždy manželství svazek pouze muže a ženy a zároveň upozorňují, že je slovenská společnost založena na národních a křesťanských hodnotách. V této souvislosti jsou proti registrovanému partnerství stejnopohlavních párů a proti jejich adopci dětí. Dále tvrdí o současné společnosti, že má velmi nízkou kulturu, kterou chtějí zvýšit právě návratem tzv. tradičních hodnot. Jejich návratu má dopomoci legislativní i finanční podpora původní slovenské tvorby a zároveň hodlají prosadit kontrolu obsahu vysílání soukromých médií (Tamtéž).

Jako další programový bod je *Armáda*, který má podtitul *Vybudujeme skutečnou slovenskou armádu!* Podle LSNS je vystoupení z NATO jedinou možností, jak nadále pokračovat. Severoatlantickou alianci považují za zločineckou organizaci, která neslouží k ochraně svých členů, ale k prosazování zájmů USA. Zároveň navrhuji vyhlášení vojenské neutrality a stáhnutí vojsk ze zahraničních misí. Na podporu ekonomiky chtějí zvýšit válečnou výrobu (LSNS 2016: 4).

Dalším bodem je *Suverenita*, která nese podtitul *Slovensko postavíme nad diktát Bruselu!* V této části tvrdí, že od vstupu do EU již není Slovensko suverénním státem.

LSNS tvrdí, že na základě diktátu Bruselu zanikla spousta slovenských firem a že rozhodování o budoucím směřování země již není v rukách občanů, kteří mají možnost si volit svou vládu. Strana stojí za návratem ke slovenské koruně, chce vyhlásit referendum o vystoupení Slovenska z EU a chce slovenské právní normy nadřadit nad ty evropské (Tamtéž).

Poslední bod programu je *Příroda*, která má podtitul *Ochráníme naše životní prostředí!* V této kapitole LSNS vystupuje proti těžbařským společnostem, které svým bezohledným chováním, pouze za vidinou zisku, drancují přírodu. Navrhují, aby stát zasáhl jak proti nim, tak i proti zločincům, kteří drancují lesy, či národní parky. Budoucnost vidí strana v alternativních zdrojích energie, chce se zapojit k masivnímu vysazování nových stromů a zpřísnit tresty za ničení životního prostředí (Tamtéž).

6. Hnutí za lepší Maďarsko

Hnutí za lepší Maďarsko (zkráceně a dále jen Jobbik⁹) je maďarská politická strana založená v roce 2003, která ve volbách do Zemského sněmu v roce 2014 získala 12,3 % hlasů a obsadila 23 mandátů, což ji tak řadí mezi nejsilnější strany v zemi. V čele strany stojí od roku 2006 Gábor Vona.

V souvislosti se studií Jobbiku je patrná od roku 2016 jistá názorová transformace. Strana se pokouší nepůsobit tolik radikálně, být atraktivní pro větší počet voličů. Svě některé dřívější kontroverzní kroky se snaží vyvrátit, či změnit rétoriku v tomto směru. Hnutí bylo dříve obviňováno z antisemitismu, nicméně v prosinci 2016 udělal předseda strany G. Vona zcela nečekanou věc, kdy popřál šťastnou Chanuku¹⁰ všem maďarským židům (Reuters 2016).

Jobbik se dříve, mimo jiné, vyznačoval také velmi silnou protiizraelskou politikou. Jedním ze zajímavých názorových změn je prohlášení G. Vony, kdy v lednu 2017 řekl, že Jobbik bude plně uznávat právo Izraele na existenci, vyváření svých vlastních názorů a zájmů (Hungarian Spectrum 2017).

Velká změna je i citelná v otázce EU. Ještě před několika lety členové Jobbiku na veřejnosti pálili vlajky EU a hnutí požadovalo vystoupení z této organizace, nicméně nyní je situace odlišná. Jobbik se stal prounijní stranou, a dokonce zastává názor hlubší integrace. Zároveň strana prosazuje vstup Maďarska do eurozóny, jak jen to nejrychleji půjde (Reuters 2017).

6. 1 Historie a vznik hnutí

Hnutí za lepší Maďarsko vzniklo 24. října 2003. Samo politické uskupení se ale také často odkazuje na rok 1999, kdy vznikl Pravicový mládežnický spolek,¹¹ ke kterému se dodnes strana hlásí, jako ke svému předchůdci. Toto seskupení se ale spíše, než jako politický subjekt profilovalo jako organizace tvořená především vysokoškolskými studenty. Zpočátku toto seskupení fungovalo jako sdružení konzervativních křesťanů na ELTE Univerzitě v Budapešti¹². V roce 2003 se nicméně toto hnutí rozhodlo vstoupit do politického života a přetransformovalo se tak v politické uskupení Jobbik. Prostor pro své

⁹ V originále celým názvem Jobbik Magyarorszáért Mozgalom.

¹⁰ Pozn. autora: Chanuka je jeden z nejvýznamnějších židovských svátků.

¹¹ V originále celým názvem: Jobboldali Ifjúsági Közösség.

¹² Zdroj: Human rights first, viz. více: <http://www.humanrightsfirst.org/sites/default/files/Jobbik-Party-Fact-Sheet-final.pdf>.

působení nacházelo hnutí zejména v nespokojenosti občanů. „Byli jsme zklamaní, když jsme viděli, jak politické strany, vzniklé po roce 1990, rychle vyhořely, staly se zkorumpované a prázdné, převlékly kabáty a zradily svoje přesvědčení. Vládnoucí třída poté jednotně hlasovala proti národním zájmům v klíčových národně-strategických otázkách“ (Jobbik 2003). Snažili se zejména upozorňovat, že po několika letech od pádu komunistického režimu se situace běžných občanů nikterak zásadně nezměnila a hlavní politický a ekonomický vliv mají stále ty stejné struktury (Jobbik 2003).

První roky svého působení mezi politickými stranami v Maďarsku fungoval Jobbik poněkud v útlumu. Na konci roku 2006 využili situace na své upozornění, kdy ve městě Olaszliszka skupina Romů umučila místního učitele. Právě od tohoto činu se začal Jobbik profilovat též velmi protiromsky (Kréko, Mayer 2015: 188). O půl roku později, tedy v srpnu 2007, pod hlavičkou tohoto hnutí vznikly tzv. Maďarské gardy¹³. Právě tato formace má jeden z klíčových podílů na vzestupu Jobbiku vůbec. Nový vůdce strany Gábor Vona viděl v tomto seskupení vynikající příležitost pro zviditelnění hnutí, ve kterém mohou „obyčejní“ lidé najít řešení svých problémů. Tato Vonova vize se naplnila a Jobbiku se, skrze shromažďování, pochody a následný soudní proces, který vedl až k zakázání Maďarských gard, dostalo neuvěřitelné mediální pozornosti, kterou by si z vlastních zdrojů nemohli dovolit (Bíró-Nagy, Róna: 2013: 3). Toto polovojenské hnutí mělo, mimo jiné, sloužit k ochraně maďarského obyvatelstva, vůči romské kriminalitě (Kréko, Mayer 2015: 190).

Prvních voleb, kterých se Jobbik zúčastnil byly hned parlamentní volby v roce 2006. Do těchto voleb vstupoval Jobbik, pod vedením předsedy Dávida Kovácse, s jinou kontroverzní Stranou maďarské spravedlnosti a života¹⁴ (dále jen MIÉP), se kterou utvořili koalici Stran třetí cesty. MIÉP byla relativně úspěšná krajně pravicová strana v Maďarsku. Nicméně nejvyšší popularity dosahovala v devadesátých letech (Mareš 2009: 95). Nicméně společenství těchto dvou subjektů kýžený výsledek nepřinesl a se ziskem pouhých 2, 2 %¹⁵ zůstala tato aliance mimo parlament. V souvislosti s volebním zklamáním se následně společenství těchto dvou subjektů rozpadlo a paradoxně od této

¹³ V originále celým názvem: Magyar Gárda Hagymányörzö és Kulturális Egyesület.

¹⁴ V originále celým názvem: Magyar Igazság és Élet Pártja.

¹⁵ Podrobnější výsledky maďarských voleb přináší server Parties and Elections, viz. více: <http://www.parties-and-elections.eu/hungary2.html>.

chvíle začal postupný nárůst Jobbiku, jakožto hnutí, se kterým se do budoucna, v rámci maďarské politiky, musí počítat (Kréko, Mayer 2015: 188).

Velké překvapení se nicméně konalo o dva roky později od založení Maďarských gard v roce 2009. V tomto roce totiž získal Jobbik ve volbách do Evropského parlamentu 14,77 %, skončil na celkovém třetím místě v zemi a dostal možnost nominovat své tři zástupce do této instituce Evropské unie. Takto vysoký zisk byl velkým šokem, který znamenal a zdaleka překonal očekávání i předpovědi (Boros, Nagy, Vasali 2013: 229).

O rok později v roce 2010 se straně povedlo další velké překvapení, tentokrát na domácí půdě. Podpora Jobbiku totiž neustále rostla i v rámci Maďarska a výsledkem toho byl zisk 16,67 % hlasů ve volbách do Zemského sněmu. Tento výsledek udělal z hnutí třetí nejsilnější politickou stranu v zemi a to i přesto, že pravicově-populistický program představuje i vládní FIDESZ¹⁶. V rámci krajně pravicových subjektů se Jobbik těmito volbami zařadil mezi ty nejvýznamnější v celé Evropě a jeho popularita stále rostla (Juhász, Krekó, Zágoni-Bogsch 2013: 54).

V následujících volbách do Evropského parlamentu v roce 2013 Jobbik pouze potvrdil svůj vzrůstající trend a se ziskem 14,7 % hlasů skončil za vládnoucí stranou FIDESZ na druhém místě, kdy obhájil své tři mandáty europoslanců z předcházejících voleb z roku 2009.¹⁷ A vzrůstající tendence byla velmi patrná i v maďarských parlamentních volbách, které se konaly o rok později v roce 2014. Zde Jobbik získal 20,2 % hlasů a obsadil 23 mandátů.¹⁸

6. 2 Programová ukotvení a názorová stanoviska

Při analýze Jobbiku je zapotřebí se vrátit k původnímu dokumentu strany, tj. zakládacímu prohlášení, či Manifestu, které bylo sepsáno při vzniku strany v roce 2003. V něm zakladatelé strany uvedli nejdůležitější důvody pro vznik hnutí a upozorňují, že i přes několik let, které Maďarsko dělí od konce komunistického režimu, politický systém se stále nezměnil, politické strany nezastupují maďarské zájmy a to, co země zažívá doteď, není pravá demokracie. Jobbik se tedy nabízí občanům s cílem dokončit změnu politického systému a vytvořit společnost spravedlivější, než je ta současná. Dále se v

¹⁶ Attila Ágh dokonce hovoří o těchto stranách jako o „dvojčatech“, které mají mnoho voličů, kteří se přelévají mezi stranami v jednotlivých volbách (Ágh 2013: 13).

¹⁷ Viz. více: <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/country-results-hu-2014.html#table02>.

¹⁸ Zdroj: Parties and elections, viz. více: <http://www.parties-and-elections.eu/hungary.html>.

tomto prohlášení hnutí ideologicky ukotvuje. Samo sebe definuje jako konzervativní, v metodách radikální, vlastenecké a křesťanské hnutí. Svou konzervativnost a křesťanskost dává najevo v zaměření se na hodnoty, které přináší učení Krista. Dále tvrdí, že návrat k těmto tradičním hodnotám má také zajistit církev, která již v minulosti ukázala, že může fungovat jako duchovní, duševní a kulturní pevnost národa. Vlivem globalizace a konzumu cítí hnutí potřebu chránit národ a proto chce spojit veškeré maďarské komunity k ochraně svého národa před současnými tendencemi na zničení národů (Jobbik 2003).

V ekonomických otázkách je Jobbik pro silnější roli státu a prosazuje myšlenku národně-sociální ekonomiky. V prvé řadě by měl stát prosazovat taková opatření, která budou sloužit zájmům Maďarska. V tomto ohledu usilují, aby stát podporoval výhradně maďarské podniky, oproti zahraničním. V mnohých prohlášeních Jobbik mluví o snížení daní, které by měly pomoci nastartovat ekonomiku, zároveň s tím ale prosazuje strana zavedení progresivního zdanění. Dále strana navrhuje zavést důchodovou reformu, jejíž výsledkem by mělo být zvýšení minimální jejich minimální výše. K tomu hnutí navrhuje i opatření k ochraně majetku státu. V případě jeho porušení by měl hrozit až doživotní trest. Zároveň strana chce změnit orientaci zahraničního obchodu směrem na východ (zejména k Rusku, Číně a Turecku), kde vidí solidní příležitost pro své uplatnění (Jobbik 2012).

Dle programu, či dokumentů strany, může se hnutí zdát jako velmi tolerantní k menšinám. Dokonce poslanec Jobbiku v Zemském sněmu řekl, že: „ (...) *pokud bychom respektovali všechny ostatní minority, byli bychom dohromady mnohem silnější*“ (Jobbik 2015). Tato často umírněná tvrzení jsou ale mnohdy v protikladu s tím, co členové, či nejužší vedení hnutí říkají na veřejnosti, či v debatách.

V souvislosti s vnějšími hrozbami Jobbik velmi aktivně kritizuje migrační politiku pod vedením vlády Viktora Orbána. Strana kategoricky odmítá přistěhovalectví a tvrdí, že otázku snižování demografické křivky lze vyřešit z vlastních zdrojů. Obává se zejména negativních vlivů na hostitelskou komunitu a varuje před možným nárůstem majetkových zločinů, sexuálně trestných útoků, či dokonce teroristických útoků. Strana tvrdí, že přestože je Maďarsko dnes pouze tranzitní zemí, situace se, s možným zpřísněním legislativy v zemích západní Evropy, může změnit a volá po nulové toleranci a okamžitému omezení migračního systému. Zároveň ale Jobbik odmítl argument, že by problémem v tomto směru měl být islám a upozorňují, že postoj strany k migrační krizi

není o náboženství, nýbrž o možných ekonomických a bezpečnostních hrozbách (Jobbik 2015). Už v roce 2015 se stavěl Jobbik velmi nedůvěřivě k výstavbě plotu na maďarských hranicích, který měl zmírnit migrační vlnu. Strana tento krok kritizovala jako nedostatečný a prosazovala znovuoobnovení pohraniční stráže a větší nasazení policejních sil v těchto místech.¹⁹ V této souvislosti předseda Jobbik Gábor Vona osočil maďarskou vládu ze lži vlastnímu lidu, když tvrdila, že 2 300 přijatých uprchlíků, kterým byl poskytnut azyl, byli křesťané, či děti.²⁰

Hnutí se staví velmi kriticky k předchozím maďarským vládám. Hlavním terčem kritiky je v posledních letech pravicová vláda pod vedením premiéra Viktora Orbána. O něm dokonce předseda hnutí G. Vona řekl, že je nejzkorumpovanějším politikem Maďarska za posledních 26 let a že je to král zkorumpované elity.²¹

6. 3 Program Jobbik před volbami do Zemského sněmu v roce 2014

Do voleb v roce 2014 vstupoval Jobbik s 85 stránkovým programem, který nesl název *Pojmenujeme to, vyřešíme to*. Celý tento program je rozdělen do čtyř kapitol (včetně předmluvy). V celém programu vždy existuje název kapitoly, krátký úvodní text a několik podkapitol, které do dané oblasti zapadají. Pro analýzu volebního programu Jobbiku budu vycházet z oficiálního zkráceného volebního programu, který strana na svém webu předkládá v angličtině.

V předmluvě mluví Jobbik o stále aktuálnosti volebního programu z roku 2010, jelikož vládní strana FIDESZ nedokázala po osmi letech destrukční vlády socialistů dostat zemi do lepší situace, ale dokonce ji i v mnohých otázkách uvrhla ještě do hlubších problémů. Strana zmiňuje socioekonomické problémy, které se za posledních 26 let udály, kdy Maďarsko ztratilo svoje podniky, podnikatelské příležitosti a pracovní pozice. Zhoršená životní situace vede k tomu, že se stále více a více Maďarů uchyluje k emigraci. Jobbik je s touto situací znepokojen a tvrdí, že je na lidech, aby se nerozhodovali mezi volbou menšího zla, ale aby zvolili Jobbik (Jobbik 2014: 3).

První kapitola programu se jmenuje *Plán sedmi lídrů*. Tato část je následně rozdělena do sedmi podkapitol, ve kterých strana rozebírá svou vizi na vytváření pracovních míst. V první podkapitole se Jobbik zabývá neuspokojivou situací

¹⁹ Viz. více: <https://dailynewshungary.com/jobbik-police-forces-to-the-border/>.

²⁰ Viz. více: <https://dailynewshungary.com/jobbik-sees-orbans-migration-policy-failed/>.

²¹ Viz. více:

maďarského zemědělství, které následkem reorganizace z let minulých, ztratilo více, než 30 % ze své dřívější produkce. Jobbik je znepokojen zejména vlastnictvím většiny potravinářských průmyslů v rukou zahraničních obchodníků a stěžuje si na přílišný export Maďarska produkovaného zboží, na úkor dovážení některých již zpracovaných výrobků. Jobbik chce z Maďarska udělat potravinářsky soběstačnou zem, která po restartování svého zemědělství bude hledat zahraniční trhy k vývozu svých přebytkových produktů. Zároveň chce strana prosadit boj s dumpingovými cenami dovezených surovin, které jsou v obchodech prodávány a zároveň, chce prosadit, aby 80 % veškerého zboží v supermarketech bylo výhradně vyrobeno v Maďarsku. Na podporu zemědělství plánuje strana vytvořit Venkovskou banku, která bude tyto podniky podporovat. Aby bylo dosaženo všech těchto cílů, je strana připravena jednat s EU o redefinici některých bilaterálních smluv (Jobbik 2014: 5–6).

Ve druhé podkapitole mluví Jobbik o plánu rozvoje vodního hospodářství a energetiky. Zde upozorňuje zejména na stále snižující se hladinu vodních toků. Hnutí si chce zakládat na energetické soběstačnosti země a tvrdí, že kvůli kolísavým výsledkům větrných a solárních elektráren, je důležité se zaměřit především na vodní elektrárny. V této souvislosti chce zlepšit energetickou situaci země vybudováním vodních elektráren, které by, dle hnutí, mohly vyprodukovat 10-12 % výdeje všech maďarských domácností. Zde se Jobbik odvolává na uzavřenou smlouvu mezi Československem a Maďarskem z dob komunistického režimu, kdy byla podepsána mezinárodní smlouva o vybudování dvou přehrad Gabčík – Nagymaros. Dále chce Jobbik prosadit větší zaměření se na lodní dopravu, která je více šetrná k životnímu prostředí a méně finančně náročná než automobilní (Jobbik 2014: 6–8).

Další podkapitola rozebírá národní energetickou bezpečnost, kde Jobbik kritizuje minulé privatizace a neoliberální ekonomický model, který měl za následek vysoké ceny energií a vznik monopolu energetických mezinárodních firem, které skrze energie mohou prosazovat svůj vliv. Hnutí zmiňuje značné zhoršení země v této oblasti, kdy ještě v osmdesátých letech dokázalo Maďarsko vyprodukovat polovinu svých energetických výdajů, zatímco dnes je více než 70 % energie dováženo. Kromě vybudování vodních elektráren chce Jobbik dosáhnout energetické soběstačnosti rozšířením jaderné elektrárny Paks, která by měla pokrýt více, než polovinu energetických nákladů všech domácností. V souvislosti s narůstajícími cenami stojí Jobbik za obnovením těžby uranu. Dále chce hnutí otevřít více uhelných a bauxitových dolů, které by měly v celkovém součtu vytvořit

120 000 pracovních míst, s tím, že 30 000 lidí bude zaměstnáno přímo v dolech a zbytek bude pracovat na výstavbě dolů, infrastruktury a s pracemi s tím spojených. Podle odhadů strany je, při správné těžbě, země schopna vytěžit za rok 13–15 000 tun uhlí (Jobbik 2014: 8–11).

V další části se hnutí zabývá koncepcí na vybudování domů. Tvrdí, že za velký odliv mladých Maďarů ze země mohou tři faktory: za prvé vzdělávání a cena s tím spojená donutí mnoho mladých vyzkoušet zahraničí zkušenost, za druhé nedostatek pracovních míst, zejména pro absolventy a za třetí že vlastnictví domu je příliš nákladné a většina lidí si ho nemůže dovolit. Hnutí tvrdí, že stát má dotovat bydlení pro mladé, kteří by tak získali domov. Uskupení dále navrhuje možnost pro pracující rodiny si za třetinu tržní ceny pronajmout státem vlastněné byty, které by po několika letech připadly do jejich vlastnictví (Jobbik 2014: 11–12).

V následujícím bodě mluví Jobbik především o vývoji informačních a komunikačních technologiích. V rámci této části navrhuje bezplatný internet pro všechny maďarské občany. Následně hnutí upozorňuje na nízkou míru elektronické veřejné správy, která je v Maďarsku jedna z nejhorších mezi ostatními evropskými zeměmi. Skrze bezplatný internet si Jobbik slibuje do budoucna větší počet Maďarů v IT oborech, takže nebude potřeba tyto lidi do země dovážet ze zahraničí. Zároveň ale větší dostupnost a vzdělání v tomto oboru nabízí pracovní příležitosti pro lidi zdravotně postižené, či v důchodovém věku (Jobbik 2014: 12–13).

Poslední část první kapitoly rozebírá zdravotní turistiku. Zde Jobbik vyzdvihuje světoznámé maďarské lázeňství, nicméně tvrdí, že potenciál je ještě vyšší. Zejména upozorňuje na možnost vyšších zisků, kterých lze dosáhnout v případě nabídnutí širšího portfolia služeb. Právě do tohoto odvětví by měla vláda směřovat své úsilí, protože je zde v budoucnu možnost, že díky tomuto systému lze do maďarského zdravotnictví zajistit více zisků a přilákat tak zpět do země maďarské lékaře, pracující v zahraničí (Jobbik 2014: 13–14).

Druhá kapitola programu se jmenuje *Program šedesáti kroků*. V této části se Jobbik lehce vrací k předchozímu Plánu sedmi lídrů, kde upozorňuje na destruktivní dopady 40 let komunismu a 24 let neoliberalismu. Hnutí chce vytvářet pracovní místa, ale aby tak mohla konat, je třeba vyřešit šest hlavních sociálních otázek (Jobbik 2014: 15).

První otázka se nazývá *Ochrana země*. V této části chce Jobbik prosadit ústavní zákon, podle kterého může být pozemek v Maďarsku vlastněn pouze státem, obcí, či fyzickou osobou. Tímto způsobem by tedy měl mít stát větší dohled nad vlastnictvím pozemků. Zároveň chce hnutí v Ústavě zakázat možnost vybudování megafaremu. Dále navrhuje přijetí zákonných opatření na ochranu orné půdy. Stát by měl zároveň poskytovat pozemky ve formě dlouhodobých půjček malým maďarským farmářům. V této souvislosti Jobbik navrhuje přísnější dohled nad fungováním obcí, které by mohly zemědělskou půdu nelegálně pronajímat cizincům (Jobbik 2014: 15–16).

V dalším bodě mluví hnutí o možná nejpálčivější otázce, tedy o negativní demografické křivce. Od roku 1990 se totiž maďarská populace snížila o jeden milion lidí. To je způsobeno zejména nízkou porodností, migrací a nízkou dobou dožití, která je v Maďarsku na jedné z nejnižší úrovně v rámci zemí EU. Strana považuje tuto problematiku za velmi důležitou a nabízí komplexní plán na její řešení. Hnutí navrhuje výrazné snížení daně na zboží potřebné pro péči o dítě. Dále nabízí možnost využívání vládně dotovaných bytů. Chtějí zefektivnit systém vyplácení dávek tak, aby nebyly nadále zneužívány. Jobbik navrhuje zatraktivnění práce pro matky na mateřské dovolené. Také dávají možnost zisku půdy mladým lidem, kteří by tak mohli znovuosídlit nedostatečně rozvinuté regiony a zamezit tak odlivu lidí z venkova (Jobbik 2014: 17–18).

Následuje pro Jobbik velmi podstatná část programu, která se týká menšin. V tomto případě se explicitně mluví o romské menšině. Hnutí obviňuje vlády předchozích 24 let, že tento problém nikterak neřešily a spíše se mu snažily vyhýbat, zatímco nesnášenlivost a agrese mezi lidmi rostla. Zároveň upozorňují, že jen díky iniciativám Maďarských gard a Jobbiku, jako strany, se začalo o této otázce veřejně mluvit. Ve svém programu ujišťují, že pod vládou hnutí nebude mezi občany na základě etnické příslušnosti tvořen jakýkoliv rozdíl a tvrdí, že pouze chtějí narovnaní podmínek. Romské menšině potom vzkazují, že se nemusí obávat jakékoliv diskriminace a zaručují, že Romům zajistí lepší žití. Aby tak mohlo hnutí učinit, navrhuje několik podmínek, které musí být přijaty, aby se tak mohlo stát. Mezi nimi je provedení analýzy romského obyvatelstva, kdy se bude sčítat jejich celkový počet, zjišťovat jejich fyzický a duševní stav, a také testovat jejich intelektuální úroveň. Zároveň chce Jobbik iniciovat veřejnou diskusi na toto téma. Dále chce hnutí zrušit rozvojové fondy a občanskoprávní organizace, které v otázce romské problematiky fungují, jelikož hnutí považuje investice do této oblasti za neefektivní. Zároveň chce Jobbik pomocí navýšení počtu policistů,

zřízení četnictva a vytvoření sebeobránných organizací zamezit romské kriminalitě. Jobbik navíc upozorňuje na špatnou vybavenost policistů a tvrdí, že je ochoten v tomto směru činit. Upozorňují i na problémy se zneužíváním rodinných přídatků. Ty mají být zrušeny a nahrazeny daňovými úlevami pro každou rodinu, která má více než dvě děti. V poslední řadě chce hnutí zamezit kupčení romských hlasů při volbách a chce odebrat volební právo všem občanům, kteří nedokončili základní vzdělání (Jobbik 2014: 19–20).

V poslední části mluví hnutí ve zkratce o státním dluhu. Zde upozorňují na vysoký maďarský státní dluh, který země zdělila po komunistickém režimu a který brání výraznému nastartování ekonomiky. V této souvislosti Jobbik nabízí program na splácení státního dluhu, díky kterému by mělo být Maďarsko schopno každý rok vytvořit rezervy ve výši až 700 miliard forintů, které by následně byly použity k umoření státního dluhu (Jobbik 2014: 20).

Poslední kapitola programu se jmenuje *Sektorové programy*. V této části Jobbik představuje svůj koncept rozvoje v jednotlivých sektorech státní správy, jako jsou ekonomika, sociální systém, politika zaměstnanosti, energetický program, turistika, systém vzdělávání, zahraniční politika atd. V této kapitole Jobbik hlavně nastiňuje nejhlavnější úseky politiky, kterým se chce věnovat. Nicméně ve většině případů se pouze odvrací k minulosti nebo kritizuje špatný současný stav. Zde mluví hlavně o zlepšení zdravotní péče v Maďarsku, celkovém vylepšení dopravy, kde plánují výstavbu dálnic, modernizaci železnic a v neposlední řadě i přechod části jiné dopravy na lodní. Zároveň se hnutí přiklání ke zlepšení kulturní situace v zemi, kdy upozorňují, že je potřeba chránit maďarské a křesťanské hodnoty a dále tvrdí, že se musí skoncovat s hanobením národních symbolů a mrháním kulturních pokladů. V této souvislosti mluví i o náboženské části, kde upozorňují zejména na špatný stav kostelů, které je třeba renovovat. Dále Jobbik tvrdí, že je třeba více finančně podporovat církve pro jejich sociální činnost. Zároveň chce hnutí zavést mediální reformu, jelikož média, dle nich slouží pouze vládní garnituře a dále chtějí zavést obecnou debatu nad zavedením trestu smrti. V souvislosti se špatnou ekonomickou situací se musely v mnohých odvětvích snižovat výdaje. Toto mělo za následek i zhoršení vybavení armády a celkové snížení jejich stavů. V této souvislosti navrhuje Jobbik stažení svých vojsk ze zahraničních misí a zároveň postupné navyšování počtů vojáků (Jobbik 2014: 21–42).

7. Srbská radikální strana

Srbská radikální strana je parlamentní strana v Srbsku, která v posledních volbách získala 8,1 % a 22 mandátů. Bývá označována jako radikální, rusofilní a euroskeptická. Svě nejvyšší volební zisky měla mezi léty 2003–2008, ale ani jednou v té době nebyla součástí vládní koalice. Strana vznikla v roce 1991 a od jejího počátku stojí v čele Dr. Vojislav Šešelj, který byl v minulosti již několik let souzen Tribunálem pro válečné zločiny v Jugoslávii (Česká televize).

7.1 Historie a vznik strany

K popisu stranického systému na Balkáně je potřeba říci, že v tomto regionu do značné míry převládá fenomén antistran, kdy strany nemobilizují své voliče na základě některého programového ukotvení, nýbrž spíše na základě identifikace se silnými politickými osobnostmi – jako tomu je např. Miloševićem a socialistickou stranou, Šešeljem a radikální stranou, či Draškovićem a hnutím Obnovy (Balík, Stýskalová 2005: 463).

Srbská radikální strana vznikla 23. února 1991, kdy se sjednotilo Srbské četnické hnutí a Národní radikální strana. V čele Srbského četnického hnutí stál Vojislav Šešelj, dodnes jediný prezident strany a v čele Národní radikální strany Tomislav Nikolić. Strana se od svého založení odkazovala na četnickou tradici z dob 19. století (Sovák 2008: 200–201). Četníci byli gerilová konzervativně monarchisticky smýšlející skupina, která bojovala na konci 19. století proti osmanské nadvládě. Později ve čtyřicátých letech 20. století přebíraly tento název skupiny nekomunistického, nacionalisticky vedeného, odboje, který se snažil obnovit srbskou dominanci na Balkáně, kdy aktivně bojovali nejen proti okupačním armádám nacistů, fašistů, či Ustašoviců, ale též i proti civilnímu obyvatelstvu albánské, muslimské a maďarské menšiny (Pelikán citován in Sovák 2007: 39). Po skončení druhé světové války byla četnická hnutí rozpuštěna a zakázána. Až v devadesátých letech 20. století se znovu tato hnutí uskupují a aktivně se, v podobě polovojenských jednotek, účastní války v Jugoslávii. Nejvýznamnější byly zejména Bílí orli a právě Srbské četnické hnutí pod vedením Vojislava Šešelje (Sovák 2007: 39).

Prvních voleb, kterých se SRS zúčastnila, byly volby do federálních a republikových orgánů v roce 1992. Hned na počátku svého vzniku měla strana solidní zisky, kdy dokázala svou radikální rétorikou přesvědčit na svou stranu mnoho voličů z, tehdy vládní, Socialistické strany Srbska. Velmi vysoký byl zejména výsledek voleb do

republikového zastupitelského orgánu, kam strana získala 22,6 %²². Hned po svých prvních volbách v rámci země, podpořila SRS menšinovou vládu socialistů (dále jen SPS) Slobodana Miloševiče (Sovák 2008: 201–202). Nicméně po následných sporech SRS od podpory této vlády ustoupila a po necelém roce tak tedy v roce 1993 musely přijít na řadu předčasné volby. V nich ale SRS neuspěla, připsala si jen 13,8 % a ztratila více než polovinu svých mandátů (Balík 2002: 413).

Pro SRS následovaly čtyři roky v opozici. Zde mohla naplno akcentovat nepříznivé socio-ekonomické podmínky občanů, či zhoršující se situaci s Kosovem nebo svou stálou ideu na založení Velkého Srbka. Tato témata se evidentně stala pro srbské voliče atraktivní. V zářijových volbách 1997 totiž SRS získala 28,1 % hlasů, což činilo 82 mandátů a po levicové koalici obsadila druhý nejvyšší výsledek ze všech politických stran. Strana získala ve volbách silný mandát občanů a v této souvislosti v roce 1998 vstoupila do vlády s SPS. Nově vzniklá koalice nicméně neměla dlouhého trvání a hned v témže roce SRS z vlády vystoupila. V roce 1999 ale opět koalici s SPS utváří a vydrží tam až do pádu vlády v roce 2000 (Sovák 2007: 39).

Volby v roce 2000 znamenaly a vyústily v tzv. buldozerovou revoluci. Výsledek voleb znamenal konec nadvlády SPS a S. Miloševiče a započal novou fázi utváření srbského politického systému. Výsledkem voleb bylo drtivé vítězství Demokratické opozice Srbska²³ (dále jen DOS) se ziskem 64,1 % a složení jednobarevné vlády Zorana Djindjiće. Pro SRS byly tyto volby doslova katastrofou. Strana sice skončila na celkovém třetím místě, nicméně zisk 8,6 % byl její, do té doby, historicky nejhorším výsledkem. Přestože SPS byla stále druhou nejsilnější stranou v zemi, tyto volby znamenaly její pomalý ústup z pozice nejsilnějšího politického uskupení. Pozice SRS vypadala na první pohled ještě složitěji, nicméně prezidentské volby v roce 2002 započaly její obrodu. Zatímco kandidát socialistů Velimir Živojinović získal jen o něco málo než 100 000 hlasů, prezident Radikálů V. Šešelj dokázal zaujmout mnohé dřívější voliče SPS, získal přes milion hlasů a obsadil třetí, resp. druhé místo v opakovaných²⁴ prezidentských volbách (Todosijević 2006: 125).

²² Podrobnější srbské volební výsledky přináší server Parties and Elections, viz. podrobněji zde: <http://www.parties-and-elections.eu/serbia2.html>.

²³ Jednalo se o volební koalici několika demokratických subjektů, která vznikla před volbami v roce 2000 především proti vládě a osobě prezidenta S. Miloševiče.

²⁴ Původní říjnové volby musely být opakovány z důvodu nízké volební účasti.

Rok 2003 byl pro SRS a celé Srbsko v mnohých směrech klíčový. Strana se ocitla již třetím rokem v opozici vůči jednobarevné vládě DOS a navíc v únoru tohoto roku požádal Mezinárodní soudní tribunál v Haagu o vydání prezidenta strany Šešelje, který se dobrovolně nechal vydat. V pozici hlavní osobnosti tak stranu musel na domácí půdě vézt stranický lídr²⁵ Tomislav Nikolić. Vládní DOS se nicméně začala ocitat ve vnitrostranické krizi, která spočívala v jejím názorovém rozkolu. Tyto spory následně vyústily v definitivní rozpad strany na tradicionalistickou a konzervativní Demokratickou stranu Srbska (dále jen DSS) a liberální a libertariánskou Demokratickou stranu (dále jen DS). SRS dokázala využít socio-ekonomickou a zahraničně-politickou krizi v zemi a volby dokonce se 27,7 % a 82 mandáty vyhrála²⁶ (Balík 2007: 39–40).

Druhým velmi významným rokem v historii SRS je poté rok 2008. V něm nejprve strana byla velmi blízko k získání postu prezidenta země, když stranický lídr T. Nikolić zvítězil v prvním kole volby. Nicméně v kole druhém už prohrál s představitelem DS Borisem Tadićem.²⁷ Postupem času ale začaly uvnitř strany vznikat názorové rozpory, které se týkaly zejména otázky vstupu země do EU. Nedohody byly nakonec tak silné, že stranický lídr T. Nikolić ještě s mnohými členy SRS založil novou politickou stranu s názvem Srbská pokroková strana²⁸ (Dále jen SNS). Ta vyznává zejména sociální populismus a dodnes je jednou z nejúspěšnějších politických stran v rámci země (Stojarová 2013: 35).

Po rozdělení stran na SRS a SNS následoval pro Radikály postupný pád. Ve volbách v roce 2012 získali 4,6 % a o dva roky později v předčasných volbách dokonce pouze 2 %. Ani v jednom ze zmíněných případů se SRS nedostala na potřebnou hranici pro získání mandátu a skončila tak v mimoparlamentní opozici.²⁹ Nicméně konec roku 2014 přinesl straně i příležitost na restartování. Z Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii byl totiž , ze zdravotních důvodů, kdy mu byla diagnostikována rakovina, propuštěn prezident strany V. Šešelj³⁰. Návrat prezidenta stranu do značné míry

²⁵ Fakticky se jednalo o post předsedy strany v zastoupení.

²⁶ Nedílnou součástí úspěchu SRS jistě byl i rozpad koalice DOS a její roztržičnost na dvě výše zmíněné strany.

²⁷ T. Nikolić dokázal v prvním kole zaujmout ze všech kandidátů nejvíce voličů a se ziskem 40 % první kolo vyhrál. Ve druhém kole nicméně prohrál s kandidátem DS B. Tadićem, kdy Nikolić získal 47,8 % hlasů a Tadić 50,3 %, zbytek hlasů neplatných. Zdroj: Srbský statistický úřad, viz. více: <http://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/izbori/predsednicki-izbori/>.

²⁸ V originále celým názvem: Srpska napredna stranka.

²⁹ Zdroj: Srbský statistický úřad, viz. více: <http://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/izbori/parlamentarni-izbori/>.

³⁰ Viz. více: <http://www.balkaninsight.com/en/article/icty-grants-early-release-to-seselj>.

povzbudil, a i díky tomu získala v následujících volbách v roce 2016 8,1 % a opět se vrátila do lavic Parlamentu.

7. 2 Programová ukotvení a názorová stanoviska

Při zkoumání programových stanovisek SRS je nutné přihlédnout k Statutu Srbské radikální strany, který byl přijat na pátém kongresu strany v Bělehradě 23. ledna 2000 a ze kterého dodnes vychází. V něm strana hned v úvodu definuje své hlavní politické cíle, kterými jsou demokratizace. Zároveň strana prohlašuje, že k prosazování svých cílů bude používat pouze metody parlamentní soutěže. (Srpska radikalna stranka 2000: 2–3). Zbytek prohlášení strana věnuje zejména své organizační struktuře a funkcí jednotlivých orgánů, vzniku a zániku členství a definuje práva a povinnost, jak řadových členů, tak předsedy a místopředsedů.

Pro pochopení místní problematiky je důležité poznamenat, že většina stran v Srbsku využívala, či stále využívá silný důraz na nacionalismus a spousta stranických postojů vycházela právě z této ideologie. U většiny stran, jako v případě Socialistické strany Srbska, Demokratické strany nebo Demokratické straně Srbska, je důležité poznamenat, že mluvíme o nacionalismu umírněném. Zatímco u SRS se jedná o extrémní nacionalistický postoj k většině politických otázek (Stojarová 2013: 35).

Dále tvrdí jedním z jejich cílů je dosažení vytvoření moderní politické společnosti s akcentem na lidská práva, ochranu životního prostředí, ochranu práv menšin, narovnání podmínek trhu a zaručení sociálních jistot. Zároveň strana tvrdí, že se zasadí o rozvoj srbského národního povědomí, vlasteneckého ducha, lásky k vlasti, zachování a rozvíjení národních tradic a zachování a pěstování úcty k srbské pravoslavné církvi. Vedle toho ale upozorňuje, že jsou silným zastáncem svobody vyznání (Srpska radikalna stranka 2012: 2).

Co se týče mezinárodních témat se strana zavazuje k přátelskému vytváření vztahů na této úrovni a zároveň podporuje mírové řešení všech sporů. V praxi ale bývá SRS označována jako rusofilní strana. Pravda je taková, že v zahraničně-politických otázkách velmi často zastupuje totožné názory, jako Ruská federace a staví se do pozice silných odpůrců sankcí EU proti Rusku. Svými výroky zároveň strana působí silně euroskepticky.

Prezident strany³¹ Dr. Vojislav Šešelj řekl na půdě Národního shromáždění, že Srbsko musí odsoudit letecké útoky na Sýrii, stejně tak, jako tomu učinila Sýrie v případě náletů proti Svazové republice Jugoslávii v roce 1999. V další části své řeči pogrataloval prezidentu Sýrie Bašáru Assadovi k velkému vítězství proti agresorům západních mocností – USA, Velké Británie a Francie (Srpska radikalna stranka 2018a).

V otázce Evropské unie zastává SRS již prakticky od svého vzniku totožný postoj, který je k členství v této organizaci odmítavý. Zde je nicméně velký rozdíl ve způsobu rétoriky, který strana volí v programu, či ve stranických dokumentech a tím, jak se prezentuje na veřejnosti. V roce 2016 totiž prezident strany Šešelj spolu s dalšími podporovateli veřejně spálil vlajky EU a NATO³². Na členství v EU straně vadí zejména to, že se dle nich, nejedná o organizaci, ve které by měl hlas jednotlivých členů stejnou váhu. Dokonce strana explicitně tvrdí, že vstup do EU by pro Srbsko znamenal zkázu. Za příklady udává Bulharsko a Rumunsko a upozorňují, že jedinou motivací o vstup těchto zemí bylo jejich členství v NATO, které ale, dle strany, vzniklo pouze pro americký zájem mít na daném území své vojenské základny.

Naopak strana zastupuje názor, že nelze být na jedné straně s EU a Ruskem, ale že je třeba si vybrat. A strana v této otázce volí Rusko. Rusy označují za své pokrevní bratry, kteří Srbsko nikdy nebombardovali a kteří zemi vždy pomohli (Srpska radikalna stranka 2015a). Strana naopak prosazuje ještě bližší integraci s Ruskem právě na úkor integrace s EU a vyzývá ke spolupráci s Ruskem i politické strany v sousedních zemích (Srpska radikalna stranka 2017).

Velmi komplikovaný je vztah strany zejména vůči chorvatské menšině a Chorvatům obecně. Neuznávají totiž Chorvaty jako národ, nýbrž jako Srby, kteří se odklonili od pravoslavného výkladu křesťanství a přešli k římskokatolickému. Nicméně členové strany, včetně prezidenta dr. Vojislava Šešelje, byli v minulosti několikrát odhaleni, jak pálí, či šlapou na chorvatskou vlajku³³ a zároveň Chorvatsko nazývají jako Ustašovský stát. Zároveň strana obviňuje Chorvaty z podplácení srbských politiků, jenž mají vliv na řešení některých majetkových sporů mezi zeměmi (Srpska radikalna stranka

³¹ Strana používá pro post předsedy označení prezident.

³² Stalo se tak v březnu 2016 před budovou Soudu pro válečné zločiny v Bělehradě. Viz. více: <http://www.balkaninsight.com/en/article/serbia-s-radical-party-boss-protests-over-court-hearing-03-10-2016>.

³³ Viz. více: <https://www.reuters.com/article/us-serbia-warcrimes-seselj/released-serbian-nationalist-burns-croatian-flag-in-snob-to-u-n-court-idUSKBN0MS4EX20150401>.

2014). Strana zároveň dlouhodobě kritizuje vydávání srbských osob podezřelých z válečných zločinů, a to jak ze strany srbské vlády, tak i ze strany ostatních zemí, Chorvatku a připomíná, že vydávání chorvatské justici bude mít za následky pouze nespravedlivé zacházení, rozsudek, či diskriminaci vůči Srbům, tak jako se tomu stalo v případě vydání generála Borislava Djukiče (Srpska radikalna stranka 2016). Strana navíc stále touží po revizi hranice s Chorvatskem. Vláda má v tomto ohledu hájit zájmy své země a neuznávat rozhodnutí Mezinárodních orgánů i v případě, že by to mělo za následek ukončení jednání o přistoupení k EU (Srpska radikalna stranka 2015b).

Strana samozřejmě velmi jednoznačně odmítá existenci Kosova a její pohled na tuto otázku se s tím, který prosazovali v roce 2008, kdy jako strana v prohlášení vyzývala Srby, aby se nevzdávali Kosova a organizovali protesty po několika srbských městech, nijak zásadně nerozhází (Srpska radikalna stranka 2008). Celé prohlášení o nezávislosti Kosova poté pokládají za neplatné. Poslanec za SRS v Národním shromáždění Alexander Šešelj³⁴ volil dokonce odvážnější slova: „*Kosovo je teroristická organizace vedená válečnými zločinci, jejichž hlavní činností je obchodování s lidskými orgány (...) Evropská unie pomohla Albáncům vytvořit ve středu Evropy tento stát a dnes je jedním z jejich hlavních sponzorů*“ (Srpska radikalna stranka 2018b).

7. 3 Analýza volebního programu SRS

Program SRS obsahuje celkově 78 stran, které jsou následně rozděleny do pěti, velmi obsáhlých kapitol, které rozebírají, podle strany, nejdůležitější témata, které srbské občany nejvíce zajímají. Celkově druhá a třetí kapitoly jsou mnohem rozsáhlejší než zbylé dvě, a mají rozsah více než dvou třetin celého programu.

Nacionalismus jako takový prostupuje takřka celým fungováním této strany. Není tedy žádným překvapením, že hned první kapitola programu se jmenuje *Národní program*. Zde hned v úvodu strana tvrdí, že víceméně uvítala rozpad Jugoslávie kvůli nedobrému společensko-politickému rozpoložení a uvádí, že vstup do jednoho státu s Chorvaty a Slovinci byl lehkomyšlný krok. Dále předkládá svůj hlavní cíl a tím je sjednocení celého srbského národa v jednom státě, který by měl zahrnovat území Srbska, Černé Hory, Srbské republiky a Republiky srbské krajiny s tím, že pokud by měli Makedonci vůli na soužití se svým nejvíce etnicky příbuzným národem, mohli by fungovat v rámci federace. Tento nový útvar by měl nést název Velké Srbsko a mělo by

³⁴ Mimo jiné také syn prezidenta a spoluzakladatele SRS V. Šešelje.

se jednat o stát demokratický, s liberálně tržním hospodářstvím, moderním právním systémem a sociálními jistotami. Zároveň se strana zavazuje k okamžitému uznání srbského občanství všem občanům, kteří byli nuceni kvůli válce uprchnout z okupovaných částí Srbské republiky, Republiky srbské krajiny, Slovinska, Chorvatska nebo Muslimsko-chorvatské federace. K dosažení svého cíle chce strana použít všechny legitimní politické prostředky (Srpska radikalna stranka 2009: 2).

Dále chce strana posilovat pocit národního povědomí a vlastenectví. Zmiňuje, že tímto způsobem lze posílit demokratický pohled na svět, který je neslučitelný s tlaky, či dezinformacemi. Lásku k vlasti není třeba jen zachovat, nýbrž ji i rozvíjet. Strana poté přirovnává lásku k vlasti k lásce ke svobodě. Skrze investice ze státního rozpočtu se bude strana snažit tyto pocity posílit vzdělávacími, vědeckými a kulturními institucemi (Tamtéž).

S přehledem největší část této kapitoly věnuje strana srbské pravoslavné církvi. Zde se nejprve vrací k minulosti, kdy pravoslavná církev byla v zemi téměř zničena. Srbští radikálové zde upozorňují zejména na komunistické zločiny, které okradly pravoslavnou církev, jenž si i tak dokázala uchovat v národě křesťanský duch. Přestože sama sebe strana označuje jako za věrné pravoslavné církvi, upozorňuje, že respektují a jsou velmi tolerantní k ostatním náboženstvím. Zároveň ale tvrdí, že chce zachovat sekulární stát a jako politický subjekt se nevměšovat do církevních záležitostí. Srbský stát a církev by měli společně ochraňovat srbské tradice a zajišťovat výchovu dětí a mládeže (Srpska radikalna stranka 2009: 4–5).

Druhá kapitola se jmenuje *Politický program*. V této části ujišťují, že v zemi platí pro všechny občany právní normy stejně, bez ohledu na jejich politický, ekonomický, či sociální status. Zároveň tvrdí, že preferují unitární stát, který je efektivnější a levnější, než federální (Srpska radikalna stranka 2009: 5).

Zároveň se strana pasuje do role zastávce trojího dělení moci, které má, dle nich tu výhodu, že zabraňuje monopolu na moci. Dále tvrdí, že by stát měl občanům sloužit a že prosazují liberální myšlenku minimálního státu. Velmi podstatný bod pro Srbské radikály je otázka národní suverenity. Ta je dle nich základním rysem demokratického liberálního státu. Zároveň odmítají myšlenku přímé demokracie, která je, podle názoru strany, neuskutečnitelná v mnoha milionových komunitách a prosazují myšlenku zastupitelské demokracie. Strana se dále profiluje jako silný zástupce parlamentního

režimu. Prezidentské systémy prý mohou skýtat mnohá nebezpečí spojená s autokratickým vedením. Vůle lidu má být realizována prostřednictvím jednokomorového parlamentu, kde sedí zástupci politických stran zvolených ve svobodných volbách (Tamtéž: 5–6).

V případě, že není vláda kompetentní, či nechce činit některé nepopulární kroky, zejména pak při řešení etnických a sociálních problémech, navrhuje strana takovou vládu prostřednictvím parlamentu odvolat. Právě v nedávné minulosti srbské vlády sledovala SRS značnou nekompetentnost, či páchaní trestné činnosti u některých ministrů. V této souvislosti navrhuje snížení počtu členů vlády do maximální výše 15 ministrů³⁵ (Tamtéž: 8–9).

Zároveň chce strana přistoupit k reorganizaci a modernizaci státní správy. Ta by se pro lidi měla stát pohodlnou službou a neměla by u nich vytvářet nepřátelský pocit. V tomto odvětví se chce strana zasadit o vyšší odbornost personálu na úřadech a zároveň chtějí zavést moderní počítačové a administrativní postupy, které práce na úřadech zefektivní, což povede k větší možnosti státu ušetřit finanční prostředky snížením velikosti státního aparátu. Dále navrhují maximální otevřenost státních orgánů směrem k občanům, který považují za jeden z demokratických principů. V této souvislosti upozorňuje SRS na příliš velký byrokratický aparát země a navrhuje jeho snížení. Zároveň ale mluví o častém zneužívání postavení úředníků a vysoké míry korupce, která zde funguje. Tomu chce strana zamezit větší kontrolou ze strany moci zákonodárné, výkonné a soudní. V případě snížení stavu státních úředníků dojde i k navýšení požadavků státu na jejich výběr a tím dojde k větší profesionalizaci byrokratického aparátu (Srpska radikalna stranka 2009: 9–11).

Značnou část této kapitoly věnuje strana korupci, kterou shledává jako jeden z největších problémů Srbska jak v minulosti, tak v současnosti. Upozorňuje, že korupce ovlivňuje všechny aspekty státní správy od místních zastupitelstvech až po nejvyšší státní představitele. SRS v této oblasti navrhuje přísné potrestání a šetření všech korupčních činů, jelikož bez toho nelze navrátit důvěru občanů v politiku. Všichni tito zločinci by měli předstoupit před soud a jejich nelegálně získaný majetek by měl být, podle

³⁵ V dnešní době čítá srbská vláda 22 ministrů. Podrobněji na oficiálních stránkách srbské vlády: <http://www.srbija.gov.rs/vlada/sastav.php>.

stranického návrhu, okamžitě zkonfiskován. Nicméně strana zmiňuje, že se silným zastáncem presumpce nevin (Tamtéž: 12).

Dále v oblasti voleb SRS obviňuje vládní strany z manipulací s volebními výsledky. Říkají, že před každými volbami účelově vznikají malé a neznámé politické strany, které jsou vytvářeny režimem a mají za cíl zmást a rozehnat opoziční hlasy. V souvislosti s tím chce strana zavést opatření, kdy každý politický subjekt, pokud nezíská důvěru občanů v parlamentních volbách, bude automaticky vyškrtnut z rejstříku stran. Zároveň strana navrhuje ukončení financování státem neziskové organizace, či sdružení s politickým podtextem, jejichž jediným cílem je, dle strany, dělat asistenta režimu (Tamtéž: 14).

V další části strana věnuje pozornost právu na život. Zde navrhuje, aby právo na život bylo chráněno zákonem. Zároveň se strana ostře vymezuje proti trestu smrti, přestože se v současnosti objevují tendence k veřejné diskuzi na toto téma. Hlavními argumenty jsou nemožnost odvolání a také to, že může být tento rozsudek přijat v některých případech i na základě chybného rozhodnutí soudu. Dále strana důkladně zmiňuje svůj důraz na svobodu jednotlivce, na respektování rodinného a soukromého života a svobodu pohybu a pobytu. Tyto svobody by měli být nejdůležitějšími právními akty a k jejich omezení lze přistoupit pouze v některých, zákonem udávaných, situacích (jako např. výkon trestu, při zatýkání, situace při obraně státu, či při zabránění šíření infekčních chorob) (Tamtéž 20–22).

Také vlastnické právo strana považuje za jedno z nejdůležitějších, které je nedílnou součástí liberálních práv a svobod. SRS v této souvislosti navrhuje ještě širší možnosti na bránění svého vlastního majetku než jaký dovoluje současný právní systém. V tomto směru chce strana prosadit zúžení možností státu na vyvlastňování pozemků (Srpska radikalna stranka 2009: 25).

Zároveň strana hlasitě obhájí právo na práci ve smyslu toho, že každý občan má právo si svobodně volit své zaměstnání a všichni občané jsou si před tímto výběrem rovni. Zároveň toto právo udává ochranu občanů na pracovišti z hlediska bezpečnosti (Tamtéž: 26).

Dále SRS mluví o právu na vzdělání, které se občanům musí dostat od základního vzdělání, až po vysoké. Každý občan má právo získat své vzdělání, či kvalifikaci za stejných podmínek, které nemůžou být nikomu odepřeny. Strana navrhuje svůj koncept

vzdělávání, kdy povinná školní docházka by trvala osm let a byla by spolu se středním vzděláním pro všechny bezplatná. V případě vysokoškolského vzdělání je strana pro zavedení stipendijního programu na základě studijních výsledků. Pro nejlepší studenty by tedy studium bylo i nadále bezplatné, ostatní studenti s ne tolik dobrými výsledky by museli za studium platit (Tamtéž).

Strana v další části programu striktně odmítá jakékoliv formy diskriminace na základě rasových, etnických, náboženských, pohlavních nebo třídních rozdílů. SRS uznává tento přístup jako součást mezinárodního práva a sama se k němu hlásí, kdy tvrdí, že, z výše popsaných důvodů, nelze mezi občany dělat rozdíly. Stejně tak uznává veškerá práva pro cizince, která pro ně platí stejně, jako pro vlastní občany. Zároveň se strana odvolává k ochraně menšin. Tvrdí, že otázka ochrany národnostních menšin a zásada rovnosti občanů jsou významným indikátorem demokratičnosti státu. Všem menšinám má být zajištěno právo na zachování a jedinečnost jejich zvyků, jazyka, apod (Tamtéž: 27–28).

V otázkách mezinárodních vztahů mluví strana o aktivní spolupráci států a národů. Tvrdí, že by se měl dodržovat princip suverenity a nevměšování se do záležitostí cizích států (s výjimkou ochrany lidských a civilních práv). Strana odmítá použití síly jako nástroje k urovnání mezinárodních sporů. Dále se zavazuje k udržování přátelských vztahů se zeměmi, které v minulosti Srbsku pomohly (Srpska radikalna stranak 2009: 28–29).

Speciální bod této části věnuje strana otázce mezinárodních organizací. SRS uznává existenci mezinárodních organizací na dobrovolnickém základě. Zároveň tvrdí, že budou prosazovat vstup Srbska pouze do těch mezinárodních organizací, které budou respektovat svobodnou vůli, zájmy a zásadu nevměšování se do vnitřních záležitostí každé členské země. Upozorňují, že mezinárodní organizace by neměly být náhradou států a měly by být využívány hlavně při snaze členských zemí o dosažení společného cíle. V otázce vojenských aliancí prosazuje strana názor, že země by se měla stát členem pouze členem té organizace, která bude mít pochopení pro srbské národní zájmy a situaci na Balkáně, a to pouze za podmínky, že nebude narušen princip svrchovanosti každé členské země (Tamtéž: 29–30).

Třetí kapitola programu nese název *Ekonomický program* a hned první bod v této části se jmenuje liberálně tržní hospodářství, které strana sama prosazuje. Tvrdí, že

ponecháním volných podmínek na trhu se dosáhne rovných podmínek pro všechny zúčastněné a cena zboží bude tvořena pouze nabídkou a poptávkou a v tomto případě jsou tedy jakékoliv intervence státu v této oblasti zbytečné. Strana se zavazuje, že v případě možnosti vykonání změny, zavede jednoduchou a efektivní daňovou politiku, která pomůže zamezit daňovým únikům. Výhody v nastavení liberálně tržního hospodářství vidí strana zejména ve zvýšení ekonomické efektivity, revitalizace tržních mechanismů, snížení výdajů státu, či zvyšování osobní svobody. Stát by měl přistoupit na privatizaci některých podniků a jasně tak vytvořit tržní prostředí. Zároveň by se měl snažit vytvářet vyrovnaný rozpočet, který lze dosáhnout navýšením zisků, které lze generovat prodejem státního majetku. Velmi důležitý bod je rozvoj podnikání. Toho lze dosáhnout především vytvořením vhodných podmínek a lukrativního prostředí pro případně firmy. Právě to chce strana prosadit skrze minimalizaci státní intervence do ekonomiky. Dále strana upozorňuje na nedostatečně rozvinutý obchod na burze a že v oblasti cenných papírů také téměř neexistuje. Následně strana předkládá komplexní program na snižování státního dluhu, který by měl vést ke snižování úvěrů a lákání nových investorů (Tamtéž: 31–38).

V oblasti regionálního rozvoje chce strana maximalizovat potenciál jednotlivých regionů a snižovat mezi nimi rozdíly. Dosáhnouti lepších ekonomických výsledků v těchto oblastech chce strana dosáhnout zejména zlepšením infrastruktury, kterou považují za minimální standard k nastartování ekonomické aktivity. Se zlepšením infrastruktury si strana slibuje i zlepšení podmínek pro možnosti podnikání v oblasti cestovního ruchu. Aby strana zamezila ještě většímu rozdílu mezi úrovní rozvoje jednotlivých regionů, hodlá ekonomicky více podporovat ty zaostalejší. Snížení těchto rozdílů bude mít za následek zvýšení decentralizace a vznik několika metropolí v zemi (Tamtéž: 40–41)

V oblasti zemědělství strana upozorňuje, že dosavadní vládnoucí strany nemají v této oblasti žádné plány na změnu. SRS chce nicméně přistoupit k radikálním změnám ve všech segmentech zemědělství. Změna má především spočívat v odstranění veškerých překážek volného pohybu zboží, práce a kapitálu. Dále strana přichází se strategií, podle které má zemědělství naplňovat tři základní cíle a to: uspokojit domácí poptávku, vytvořit dostatečné rezervy některých zemědělských produktů a usnadnit vývoz ovoce a zeleniny. Zároveň chce strana zamezit kácení lesů a přispět k jejich sázení, dále se chce strana zasadit o přísnější sankce za lov chráněných druhů (Srpska radikalna stranka 2009: 44–45).

V otázkách bytové politiky chce strana začít budovat nová obydlí. Zaměřit se poté chce zejména na nejzranitelnější skupiny obyvatel pro které bude zajištěno tzv. veřejné bydlení. Zároveň chce strana prosadit koncepci o obydlování mimoměstských částí, které by pomohly přelidněným městům (Tamtéž: 51).

Poslední část programu nese název *Sociální program*. Hned v úvodu této kapitoly strana definuje pět bodů, které je třeba naplnit, aby se mohlo zajistit národního blahobytu, který je jedinou zárukou sociálního zabezpečení občanů. Zde strana mluví zejména o důležitosti svobody každého jednotlivce a realizací jeho zájmů. Zároveň ale upozorňují, že každý občan nese osobní zodpovědnost za kroky, které činí. Dále chce strana prosadit takové sociální ochrany, které se o občany postarají v případě nemoci, či chudoby (Tamtéž: 56).

V otázce zdravotnictví se strana pozastavuje nad tím, proč si občané, vyjma nutnosti odvodů na zdravotní pojištění, musí dále hradit ze svého i za léky v lékárnách. Dále strana kritizuje nedostatečné množství finančních prostředků ve zdravotnictví, které neumožňují investice do zařízení, která jsou tolik potřeba. Zároveň strana upozorňuje na nutnost zvýšení platů v tomto sektoru a stojí za celkovou reformou v oblasti zdravotnictví (Tamtéž 56–57).

8. Strany podle konceptů krajní pravice a antisystémových stran

V následujících části budu hodnotit na základě programatiky, veřejných vyjádření a rozhovorů, zda zkoumané subjekty odpovídají kritériím krajně pravicových stran dle C. Mudda a H-G Betze a do jaké míry naplňují Sartoriho koncept antisystémových stran.

8. 1 LSNS podle pojetí krajní pravice dle C. Mudda

První definiční kritérium, které musí subjekty splňovat, aby mohly být na základě teorie C. Mudda zahrnuty mezi krajně pravicové strany, je přítomnost nacionalismu. Strana zmiňuje slovenský národ ve svých oficiálních dokumentech velmi často a příslušníky svého národa mnohdy označuje za „bratry a sestry“. U strany je patrný též typický nacionalistický požadavek o vytvoření monokulturní společnosti, ke které se chce LSNS přiblížit vyhoštěním všech migrantů.

Dalším bodem dle typologie C. Mudda je xenofobie. Tu lze ve zkratce definovat jako strach, či nepřátelství ke skupinám, jež jsou vnímány jako cizí. Ta je v případě LSNS naprosto jednoznačná a je to jeden z hlavních a nejvýraznějších bodů celé existence této strany. Xenofobní postoje se objevují nejenom v rétorice členů strany, ale i ve volebním programu, kde se strana silně vymezuje vůči romské menšině a muslimským migrantům. I v rámci stranických dokumentů se LSNS ve svých tvrzeních nikterak nemírní a o romské menšině hovoří jako o parazitech. Váhu k zařazení strany mezi xenofobní dává i fakt, že v historii bylo, či stále je, proti některým členům strany (i poslancům) vedeno trestní řízení za jejich výroky, které byly protiprávní právě v tomto směru. Poslanec za LSNS Milan Mazurek v rozhovoru pro rádio Frontinus řekl: *„Robert Fico schválil na roky 2013–2020 akční plán rozvoje romské komunity (...) 150 mil. eur se použije jen na domy pro lidi z těchto cikánských komunit a osad. To znamená pro lidi, kteří nikdy pro náš národ, státní rozpočet a naši kulturu neudělali nic. Právě naopak. Rozhodli se žít tímhle asociálním způsobem života a vycucávat náš sociální systém. Tak těmto lidem daruje vláda 150 mil. eur na jejich bydlení“* (Youtube 2016b).

Touha po silném státě s důrazem na právo a pořádek je dalším znakem, ve kterém se LSNS s typologií krajní pravice shoduje. Strana dlouhodobě prosazuje myšlenku na zavedení domobrany, jenž mají být občanské hlídky, spravované kraji, které budou v ulicích dohlížet na dodržování zákonů a spolupracovat v tomto směru s policií. Zároveň již v minulosti zavedla strana vlakové hlídky, které dohlížely na dodržování zákonů ve

vlacích regionálních spojů. Z pohledu vnějšího nebezpečí má pořádek v zemi zajišťovat armáda. V souvislosti s dohledem na vykonávání práva, je navíc strana pro trestní stíhání politiků a vysokých státních úředníků za zneužití svých pravomocí, a to i z nedbalosti.

V otázce trestů je strana zastávce pro zpřísnění nejen jich, ale i pro zpřísnění vězení. Tento krok by totiž měl sloužit jako prevence před jejich pácháním. Důraz na pořádek prosazují i skrze širší rozsah práva na použití zbraně při ochraně života a majetku. Zároveň chce strana snížit hranici trestní odpovědnosti na 12 let.

Dalším bodem v teorii C. Mudda je důraz na tzv. šovinistické sociální zabezpečení. To jednak zahrnuje přesvědčení, že z dobrých ekonomických výsledků mají těžit především občané vlastního státu, na úkor migrantů, zároveň přesvědčení o nutnosti podpoře „domácího“ podnikání, oproti zahraničním firmám. Dále je součástí tohoto zabezpečení důraz na tradiční hodnoty, etiku, či snahy o historický revizionismus. Tato typologie se u LSNS bezpečně naplňuje. V otázkách ekonomických strana silně nesouhlasí se současným stavem, kdy, je dle nich situace taková, že nejsou finanční prostředky na vyplácení důchodů lidem, kteří celý život pracovali, ale romská menšina má vše zadarmo. Zároveň strana bezesporu naplňuje i podstatu dalšího definičního znaku, kdy chce upřednostňovat domácí výrobce oproti zahraničním. Důležitosti tohoto tématu pro stranu je i fakt, že v předvolebním programu, věnuje LSNS celou jednu kapitolu tradičním a historickým hodnotám. V této souvislosti je třeba zmínit např. velmi odmítavý až útočný postoj subjektu k liberální myšlence na uzavírání sňatků stejnopohlavních párů, stejně jako k možnosti adopce dětí těmito páry. Velmi patrný je též důraz na revizionismus některých historických událostí, či období. Asi patrně nejsilnější rozpor strana spatřuje v postavě Jozefa Tisa, který je, dle strany, jedním z největších slovenských hrdinů, přestože v současnosti je brán jako velmi kontroverzní postava.

8. 2 LSNS podle pojetí krajní pravice dle H-G Betze

Pro populismus je typickým definičním kritériem vytváření vnitřních konfliktů uvnitř státu mezi obyčejnými občany, či též jinak prostým lidem a elitami. Elity podle této teorie zkorumpované, odcizené a nehájí zájmy občanů dostatečně anebo vůbec a jsou tedy jedním z hlavních nepřátel tohoto konceptu. Naplnění tohoto kritéria je u LSNS zcela zřejmé. Strana silně útočí na ostatní politické strany, či instituce. Považuje je za vlastizrádné, zkorumpované a zlodějské, které hájí pouze své zájmy. LSNS zejména

obviňuje ostatní politické strany z dob minulé za privatizaci zejména energetických, ale i dalších strategických podniků. V této souvislosti žádají soudní prošetření těchto kroků a důsledné exemplární potrestání všech, kteří se na převodu těchto podniků do rukou zahraničních investorů, či slovenských oligarchů.

Protože má definice C. Mudda a H-G Betze společnou nutnost přítomnosti xenofobie, kterou jsem již u LSNS vysvětlil výše, přejde autor rovnou k dalšímu bodu a tím je prosazování myšlenky na vytvoření volného trhu a ekonomicky liberálního prostředí. V tomto směru se strana definici H-G Betze značně vymyká. Strana sice chce snížit daně a tím motivovat podnikatele, zároveň ale chce primárně podporovat slovenské podnikatele, na úkor zahraničních a má v plánu zamezení doposud vytvářených stimulů pro investice zahraničních subjektů na Slovensku.

8. 3 Jobbik podle pojetí krajní pravice dle C. Mudda

Nacionalismus je u Jobbiku silně zastoupen, což je patrné jak ze stranických dokumentů, tak z volebního programu. Zde se hnutí zavazuje k ochraně maďarských národních tradic. Zároveň říkají, že zamezí znevažování státních symbolů. O ochraně tradic menšin se ale hnutí nijak nezmiňuje. Nacionalistickou otázku řeší Jobbik významně i mimo hranice své země, kdy často upozorňuje na podmínky, ve kterých žije maďarská minorita v zahraničí. Prvek etnického nacionalismu ovšem u Jobbiku nepatrný. Příslušníkem národa se tedy může stát každý, kdo se přihlásí k uznávání tradic a zákonů země.

Xenofobní rétorika je u tohoto hnutí velmi patrná. Zejména, co se týče romské menšiny je toto chování velmi viditelné. Jobbik je stranou, která v minulosti utvořila tzv. Maďarské gardy, které měly sloužit jako ochrana obyčejných obyvatel vůči romské kriminalitě. Naprosto zvrácený se poté zdá programový bod Jobbiku, podle něhož se má vytvářet celková analýza počtu romského obyvatelstva, včetně jejich fyzického a duševního stavu. Součástí by mělo být i zkoumání jejich intelektuálního stavu. Strana chce zároveň snížit výdaje státu z neziskového a vládního sektoru na pomoc se začleňováním romského obyvatelstva. V otázce migrační problematiky zaujímá Jobbik silně odmítavý postoj. Zajímavé ale že, v tomto případě vůbec neartikulovali problém náboženský, tak, jako tomu bylo v ostatních zemích, ale předkládali hlavně problémy sociální a ekonomické.

Snaha o vytvoření většího práva a pořádku je v případě Jobbiku zcela jasná. To mimo jiné ukazuje už snaha z dřívějšíka, kdy strana utvořila Maďarské gardy, aby

dohlížely na udržování pořádku v zemi. Vojenskou sílu země chce Jobbik navýšit i zavedením tzv. Dobrovolnické armády. Účast v ní by měla být dobrovolná a uchazeči by získali základní výcvik zdarma. Dlouhodobě strana zastává názor na vyšší investice do armády, navýšení počtu vojáků a stažení svého vojska ze zahraničních misí pro politické účely. Zároveň hnutí prosazovalo větší možnosti na využití armády v případě migrační krize. Ta totiž doposud mohla být, v této souvislosti, povolána pouze v masivní migrace, nikoliv však v případě hrozby teroristického útoku. A přestože hnutí sebe charakterizuje jako založením křesťanské, je pro zavedení trestu smrti.

V otázce šovinistického sociálního zabezpečení je kladen důraz především na tradiční hodnoty, či revizionismus. Ochranářská strategie je také u tohoto hnutí velmi čitelná. Jobbik se snaží nastavit velmi protekcionistické podmínky v oblasti zemědělství, kde by zavedl zákon o minimální výši 80 % produktů na regálech obchodů, které by musely být vytvořeny, či vypěstovány v Maďarsku. V případě historických událostí, je u hnutí patrná silná vůle po revizi některých historických událostech. Jedná se zejména o revizi Trianonské smlouvy, kterou Jobbik považuje za diktát, snahu evropských mocností zlikvidovat maďarský národ a z jejichž následků se země dodnes nedostala.

8. 4 Jobbik podle pojetí krajní pravice dle H-G Betze

Populismus a vymezování se vůči elitám je u Jobbiku velmi patrné. Častým doprovodným jevem v souvislosti s populistickou rétorikou je snaha o zavedení prvků přímé demokracie. V této souvislosti Jobbik v minulosti podporoval myšlenky referend, jako např. referenda o odmítnutí migračních kvót, referenda o vyhlášení samostatnosti Krymu, či v poslední době referenda o zachování svobody tisku. Předseda strany G. Vona se několikrát nechal slyšet, že je pro posílení prvků přímé demokracie a větší míru participace občanů. Zajímavostí také je, že je strana zastáncem elektronických voleb.

Pro populistickou rétoriku je typické dělení společnosti na obyčejný lid a elity, které jsou ve vzájemném sporu. Jobbik tuto definici zcela bezesporu naplňuje. Za elitáře označuje i současného maďarského premiéra V. Orbána, jehož politiku nazývají zkorumpovanou a elitářskou.

V otázce zavedení principů liberalizace svobodného trhu a minimalizace role státu v tomto segmentu státní správy, zaujímá Jobbik silně negativní postoj. V tomto směru naopak hnutí prosazuje myšlenky národně-sociální ekonomiky a silné role státu. Cílem by poté mělo v této oblasti být narovnání prostředí tak, aby sloužilo co nejvíce

maďarským zájmům. Zároveň se Jobbik vyznačuje svou protekcionistickou pozicí v otázkách hospodářské politiky. Minimalizaci státu v oblasti ekonomiky dále rozhodně neodpovídá tendence hnutí na zavedení progresivního zdanění.

Co se týče vymezování se vůči ostatním politickým subjektům, je Jobbik v tomto velmi častým přívržencem této strategie. To víceméně hnutí zcela otevřeně říká už ve svém volebním programu, kde nabádá voliče, aby nevolili volbu menšího zla, ale aby zvolili Jobbik. Tímto způsobem se strana zcela jasně vymezuje vůči ostatním stranám a předkládá, že jen ona je jedinou skutečnou alternativou. Další viditelný znak vymezování se stojí už v podstatě existence Jobbiku, který vznikl právě z důvodu toho, že ostatní politické strany nedokázaly dostatečně hájit maďarské zájmy.

8. 5 SRS podle pojetí krajní pravice dle C. Mudda

Nacionalistická tematika je v programu, či stranických dokumentech SRS zastoupena opravdu hojně. Asi nejvýstižnějším bodem v této oblasti jsou zmínky a snaha o založení tzv. Velkého Srbska, které by se stalo domovem všech domovem sjednocenosti všech Srbů. Nacionalistické tendence v programu jsou patrné velmi častým kladením důrazu na národní tradice a pro stranu je velmi patrné silné napojení na srbskou pravoslavnou církev, kterou strana považuje za jeden z hlavních nositelů srbské identity. Posilování národních tradic chce strana dosáhnout prostřednictvím státně financovaných institucí. Nacionalistické tendence jsou velmi patrné i v opakovaných námětech na revizi státní hranice, zejména s Chorvatskem, a výzvy k neuposlechnutí rozhodnutí mezinárodních organizací v řešení této otázky. Skrze územní zisky chce SRS zároveň posilovat svou geopolitickou roli v tomto regionu.

Xenofobie je dalším znakem, dle teorie C. Mudda, kterou SRS naplňuje. Dle programu je sice strana nesmírně liberální a tolerantní ve všech otázkách, nicméně reálná politika strany a chování jejich vrcholných představitelů ukazuje jinou skutečnost. Xenofobní rétorika je často pronášena z úst představitelů směrem k Albáncům, či Kosovu. Komplikovaný vztah strana zaujímá i směrem k Chorvatům. Za xenofobní lze i považovat výroky hlavních představitelů strany směrem k Evropské unii.

V otázce šovinistického sociálního zabezpečení se strana velmi často vrací k potřebě připomínání a uchování tradic. Dokonce jejich udržení chce dosáhnout pomocí státem financovaných institucí, které budou národní a tradiční koncept rozvíjet. Dále je v této otázce typické zaujímat protekcionistické zásady v ekonomii. To strana také

naplňuje, protože zejména skrze protekcionářskou politiku chce nastartovat srbské zemědělství.

8. 6 SRS podle pojetí krajní pravice dle H-G Betze

Prvním bodem v konceptu H-G Betze je populismus. Populismus spočívá především v myšlence snahy o rozdělování společnosti na „obyčejné lidi“ a elity. Ta je v politice SRS viditelná, zejména poté v otázkách mezinárodních, kdy často vrcholní představitelé strany kritizují politiky z ostatních subjektů, že nedostatečně hájí zájmy svého národa.

V otázce ekonomického neoliberalismu je strana velmi těžce zařaditelná. Sice na jednu stranu se v programu odkazuje na myšlenku volné hospodářské soutěže, snižování daní, zmenšování role státu a masivních privatizací. Na druhou stranu poté ale, zejména v otázkách srbského zemědělství zaujímá silně protekcionistickou pozici, kdy chce obnovit tamní zemědělství zavedením celních poplatků na tyto produkty dovážené ze zahraničí a v této otázce chce u jednotlivých produktů určovat maximální výše cen.

Strana se v otázkách vymezování se hlavně odklání od vládnoucí Srbské progresivní strany, která svou proevropskou rétorikou by stála o začlenění země do EU, což je pro SRS nepřijatelné, protože ti by raději navázali bližší spolupráci s Ruskem a Čínou. Vůči vládnoucímu režimu se vymezuje i tím, že zpochybňuje svobodné volby.

8. 7 Srovnání stran dle konceptů C. Mudda a H-G Betze

V následující části porovnáám jednotlivé strany dle konceptů výše zmíněných autorů a budu sledovat rozdílnosti, nebo naopak podobnosti, mezi těmito subjekty v rámci svých názorových postojů. Následně přistoupím k hodnocení stran z hlediska toho, zda-li zmíněné subjekty skutečně podle teorie těchto autorů naplňují koncept krajní pravice, čímž bych měl dostat odpověď na první výzkumnou otázku, jež zní: *„lze tyto strany definovat jako strany krajně pravicové?“*

Tabulka č. 3: Srovnání konceptu C. Mudda se zkoumanými stranami

Koncept dle C. Mudda	LSNS	Jobbik	SRS
Nacionalismus	Částečně	Částečně	Ano
Xenofobie	Ano	Ano	Ano
Silný stát	Ano	Ano	Ano
Šov. soc. zabezpečení	Ano	Ano	Ano

Zdroj: Autor

Z výše zmíněné tabulky č. 3 je patrné, že strany se, dle konceptu C. Mudda, názorově rozcházejí hned u prvního bodu, kterým je nacionalismus. Ač jsou jak LSNS, tak Jobbik ve svých názorech dostatečně radikální, není u nich veřejně kladený důraz na etnický nacionalismus, jako tomu je v případě SRS. Proto se u nich připojují k hodnocení částečně. SRS naopak tento koncept v obou směrech splnila.

U xenofobie není žádný pochyb, že ji veskrze naplňují všechny zkoumané subjekty, leč v jiné míře. U LSNS je velmi citelné se vymezení zejména vůči romské menšině, či uprchlíkům, kteří, do jisté míry, ohrožují fungování celého státu – v romské otázce z hlediska sociálního systému, v případě uprchlíků poté z existenčního hlediska. U Jobbiku je proti romská tematika součástí rétoriky tohoto hnutí prakticky od jeho začátku. V posledních letech, zejména v souvislosti s uprchlickou krizí, začala strana používat i jako ohrožení země uprchlíky. Je třeba však zdůraznit, že islamofobní tendence u Jobbiku hledat nelze, což je v kontextu tohoto regionu zajímavé. Xenofobie u SRS vede jiným směrem, a to zejména vůči některým sousedním státům, které strana považuje za ohrožovatele národní integrity (zejména Chorvati, či Kosovští Albánci).

V otázkách zavedení práva a pořádku a přísnějších trestů se všechny tři strany shodují na tom, že je třeba v tomto směru konat. LSNS a Jobbik navíc mají společné, že již utvářely, či plánují utvářet, polovojenské organizace – ať už tomu je v případě Domobrany, či Vlakových hlídek na jedné straně a Maďarských gard na straně druhé. Všechny strany dostatečně ve svých programech, či stranických dokumentech akcentují téma korupce, proti kterému nabízí různá komplexní řešení. V otázce trestu smrti je ale pro pouze Jobbik. LSNS a SRS zastávají opačný názor, zejména kvůli nedůvěře v soudní systém, či z náboženských důvodů.

V posledním bodě, kterým je šovinistické sociální zabezpečení se opět tyto strany shodují. Všechny kladou dostatečný akcent na nutnost chránit národní zájmy a tradice. U

všech subjektů je poté patrný protekcionářský způsob vedení ekonomiky, kdy se snaží upřednostňovat domácí firmy před zahraničními. V otázce revizionismu nejsilněji na sebe upozorňuje Jobbik, který se k období Trianonu vrací velmi často.

Tabulka č. 4: Srovnání konceptu H-G Betze se zkoumanými stranami

Koncept dle H-G Betze	LSNS	Jobbik	SRS
Populismus	Ano	Ano	Ano
Xenofobie	Ano	Ano	Ano
Eko. neoliberalismus	Ne	Ne	Částečně
Vymezování se	Ano	Ano	Ano

Zdroj: Autor

Koncept populismu s jistotou všechny tři zmíněné strany splňují. LSNS označuje vládnoucí vrstvy za korupčníky a vlastizrádce, kteří se podílejí na rozkrádání Slovenska a představují sami sebe jako alternativu. Jobbik zejména v této otázce silně útočí na premiéra V. Orbána, kterého představují jako hlavního elitáře, který navíc neslouží zájmům Maďarska. U SRS se poté jedná hlavně o kritiku vládnoucích stran v otázkách nedostatečného hájení zájmů obyčejných lidí. Zejména strana zmiňuje témata mezinárodní politiky.

Otázka xenofobie je stejná pro oba výše zmíněné koncepty a jelikož je toto téma probíráno již u typologie C. Mudda, přejdu rovnou na následující bod, kterým je vyznávání ekonomického neoliberalismu. V této otázce se zmíněné strany značně rozcházejí s konceptem H-G Betze. LSNS v tomto případě prosazuje silný stát s větší rolí státu v oblasti přerozdělování, chce znárodňovat a zvýhodňovat domácí podnikatele, Jobbik naproti tomu chce zavést progresivní zdanění. Jediný subjekt, který se svými stanovisky přibližuje je SRS. Ta otázku svobodného trhu, podnikání a minimalizace funkce státu zmiňuje, zejména ve svém programu, velmi často. Jenže v případě této strany jde o poněkud nejasný postoj, protože strana zároveň prosazuje i některé myšlenky, které jsou v rozporu s tímto přesvědčením. Hlavní problém vidí autor zejména ve snaze strany o protekci vlastních firem, před zahraničními a zavádění cel na dovoz některého zboží, či stanovování garantovaných cen za tyto produkty. Proto je SRS v tomto odvětví hodnoceno jako částečný vyznavač tohoto přesvědčení.

U všech stran je následně patrný způsob vymezování se vůči ostatním politickým stranám, kdy sami sebe nabízejí jako alternativu vůči, dle jejich pohledu, vlastizrádným

subjektům. Nejvíce patrné je to nejspíše na příkladu Jobbiku, který se snaží silně vymezovat již od svého založení a udává to i za jeden z hlavních důvodů svého vzniku.

8. 8 Strany a koncept antisystémovosti

Na základě výše popsaných definičních kritérií antisystémových stran dle G. Sartoriho budu v následující kapitole testovat tento koncept na případu výše zmíněných stran a pokusím se určit, zda-li se jedná o strany antisystémové extrémistické, extrémní nebo izolované. Tímto způsobem měl i získat odpověď na druhou výzkumnou otázku, jež zní: „je možné tyto subjekty zařadit mezi antisystémové strany?“

Dle konceptu G. Sartoriho rozumíme termínu antisystémová strana subjektu, jenž svým chováním podkopává legitimitu systému, vůči němuž stojí v opozici. Podle této koncepce lze LSNS za antisystémovou stranu označit, a to zejména kvůli tomu, že není širokou veřejností přijímána. V dalším směru LSNS naplňuje tento koncept také, a to z důvodu svého malého koaličního potenciálu, který ji žene na okraj vyjednávání. Se stranou ostatní političtí aktéři nepočítají, což bylo viditelné po posledních slovenských parlamentních volbách, kdy ihned po zveřejnění výsledků odmítl stávající premiér a předseda vítězné strany SMER Robert Fico jakoukoliv možnost na uzavření koalice právě s touto stranou. Zároveň předseda LSNS M. Kotleba byl jediným z lídrů úspěšných stran, který nedostal pozvání na jednání s prezidentem Slovenska Andrejem Kiskou.

Antisystémovost u LSNS je už patrná ze záhlaví oficiálních internetových stránek, kde stojí jejich velmi populární heslo „*Odvahou proti systému!*“ Strana dále podkopává legitimitu současného režimu svým přístupem k některým ekonomickým otázkám. Dále zejména v otázkách romské kriminality. Zde stát, podle strany, naprosto selhal a bez přijetí komplexních řešení se situace nezlepší.

Situace Jobbiku je poněkud rozdílná. Hnutí se nachází na kraji politického spektra a utváření koalic s ním je pro ostatní strany velmi těžko představitelné. Programově nejbližší relevantní stranou v Maďarsku mu je vládní FIDESZ, nicméně rétorika mezi těmito stranami je natolik vyhrocená, že jakákoliv spolupráce na vládním principu je prakticky vyloučena. Nehledě na to, že strana V. Orbána má v Zemském sněmu ústavní většinu, a tudíž ani žádné koalice tvořit nemusí.

Pravdou ale je, že Jobbik v žádné míře nevolá po svržení současného systému a nastolení jiného, nicméně zpochybňuje některé principy, na kterých současný stojí, zejména změna geopolitického zájmu země, omezení svobodného podnikání v zemi se

silným akcentem na podporu domácích firem, či v otázce menšin, kdy v souvislosti s návrhy Jobbiku by mohlo dojít k potlačení práv některých menšin.

Hnutí se avšak za posledních několik let vypracovalo mezi nejsilnější politické strany v zemi. Ve volbách 2010 obsadila třetí a ve volbách 2014 druhé místo. Jobbik tedy zastupuje velmi silný názorový proud v rámci země, nicméně dle politické praxe jsou výrazně omezeny ve své možnosti na utváření koalic. Proto je u tohoto hnutí velmi těžké posoudit, zda-li se jedná o antisystémovou stranu extrémní, či izolovanou, jelikož naplňuje definiční body obou těchto typologií.

U SRS lze těžko hovořit o nemožnosti uzavírání jakýchkoliv koalic. Sama strana se totiž už v minulosti nepřímo podílela na vládě její podporou a následně i přímo v koaličním svazku s SPS: Několikrát se ale už také stalo, zejména poté po pádu Milošecovy éry, že účast SRS ve vládě byl pro potenciální vládní kolegy problém. Nicméně pravda je taková, že neustálé útočení ze strany vrcholných představitelů SRS na vládní představitele s upozorňováním na nedostatečné hájení zájmů může, do určité míry, podkopávat legitimitu systému. Rozhodně ale princip podkopávání legitimacy stávajícího systému je naplněn v různých stranických dokumentech, kde strana zpochybňuje volební výsledky a obviňuje vládní politiky z podvodů. Z tohoto důvodu bych označil SRS za stranu extrémní antisystémovou, protože zastupuje určitý vzorek voličů, pohybuje se na okraji pravo-levé škály, ale zároveň se již v minulosti ukázalo, že to je strana připravena, minimálně, spolupodílet se na vládnutí v zemi.

Závěr

V úvodu této bakalářské práce jsem představil dvě výzkumné otázky. První z nich byla, zda: *lze LSNS, Jobbik a SRS definovat jako strany krajně pravicovědle teorií C. Mudda a H-G Betze?* Pro bližší přiblížení problematiky jsem následně představil i druhou výzkumnou otázku, která řeší, *zda je možné tyto subjekty zařadit mezi antisystémové strany?*“ Pro výzkum této otázky byl následně využit teoretický rámec antisystémových stran dle G. Sartoriho.

V úvodní kapitole jsem nejprve přiblížil problematiku krajní pravice, předložil její historický rámec a nastínil ideologické vymezení. Následně popsal a vysvětlil teoretické koncepty C. Mudda a H-G Betze, které jsou pro tuto práci klíčové a na základě kterých budou výše zmíněné strany testovány. Dále jsem představil drobné rozdíly mezi fungováním a chováním krajně pravicových stran v zemích západní Evropy v porovnání v zemích střední a východní Evropy. V poslední kapitole teoretické části jsem představil nejznámější teorii antisystémovosti stran, jejíž autorem je G. Sartori. Sartoriho teorie je následně doplněna o komentáře ze strany M. Kubáta.

Analytická část je u každého zkoumaného subjektu rozdělena na tři podkapitoly. V první nastiňuji obecná programová stanoviska a ideologická ukotvení stran na základě oficiálních stranických dokumentů, rozhovorů, či prohlášení vedoucích představitelů stran s akcentem na témata, která jsou pro posuzování výše zmíněných teoretických rámců C. Mudda a H-G Betze stěžejní. V další podkapitole přibližuji období vzniku stran, jejich vývoj a volební výsledky v jednotlivých volbách do dolních komor národních parlamentů. V poslední podkapitole následně analyzuji volební programy každé strany, které uskupení vydaly právě k volbám do národních parlamentů a které spolu se stanovisky a dalšími dokumenty budou tvořit hlavní proměnnou při hodnocení stran na základě výše zmíněných konceptů.

V další části jsem porovnal stranické dokumenty, stanoviska a programy s koncepty C. Mudda a H-G Betze. V tomto případě jsem tedy porovnal čtyři zmíněná kritéria každé teorie s dokumenty, či výstupy stranických představitelů. U teorie C. Mudda se jednalo o nacionalismus, xenofobii, víru v silný stát a pořádek a princip šovinistického sociálního zabezpečení. U teorie H-G Betze je poté sdílen bod xenofobie a následně přidány populismus, prosazování ekonomického neoliberalismu a výrazný negativní postoj k fungování ostatních stran a elit.

Na základě výše zmíněného postupu bylo vypořádáno, že teoretické znaky C. Mudda nesdílí v dostatečné míře LSNS a Jobbik v případě nacionalismu, kdy nesplňují prokazatelně podmínku etnického nacionalismu. Ve všech ostatních bodech ji pak naplňují. To SRS etnickou složku nacionalismu, stejně jako státní, naplnila a lze ji tak dle rámce C. Mudda zařadit mezi krajně pravicové strany, jelikož všechny definiční znaky této ideologie sebou nese.

Dle teoretického konceptu H-G Betze mezi krajně pravicové strany nelze zařadit ani jeden subjekt. Strany se této ideologii vzdalují zejména v otázkách ekonomických, kde žádný ze zkoumaných subjektů nenavrhuje v dostatečné míře ekonomický neoliberalismus bez žádných větších intervencí ze strany státu. H-G Betz sice říká, že ekonomická otázka je pro tyto subjekty až druhořadým programovým bodem, co se týče důležitosti. Nicméně všechny subjekty se od původní myšlenky vzdalovaly natolik, že i přesto je nelze zařadit mezi strany, které by tuto typologii naplňovaly dostatečně.

Další část práce je věnována zkoumání stran z hlediska teorie antisystémovosti dle G. Sartoriho. Zde jsou subjekty porovnávány s definičními znaky pro tuto teorii typické. Následně bylo zjištěno, že na základě chování zkoumaných stran je lze za antisystémové označit. Liší se nicméně v typologii své antisystémovosti, kdy o jediné LSNS lze mluvit jako o izolované antisystémové straně. SRS se dle svého chování dá označit spíše jako za stranu extrémní antisystémovou a situace Jobbiku je poněkud složitější vzhledem k politickému systému dané země, kdy má vládní strana natolik výraznou většinu, že typ antisystémovosti se velmi těžko určuje.

Mezi budoucí výzkumy v této problematice by bylo rozhodně přínosné v tomto směru se zaměřit, s využitím publikací od M. Minkenberga, na komparaci stran v zemích západní Evropy s těmi ze zemí SVE a hledat mezi nimi souvislosti. Dále navrhuji se zaměřit na toto téma s odstupem času, kdy bude patrné, jestli se transformace Jobbiku, kterou prodělává v posledních letech, stane stálou, či se jedná o pouze taktiku ze strany předních představitelů a dále také, jaké to bude mít výsledky a v poslední řadě také, zda i podle nových znaků tohoto hnutí bude tyto znaky stejně naplňovat.

Prameny a literatura

Ágh, Attila. 2013. „The triple crisis in Hungary: The "Backsliding" of Hungarian democracy after twenty years.“ *Romanian Journal of Political Science* 13 (1), 25–51.

Dostupné

z:

<https://www.researchgate.net/publication/288967361_The_triple_crisis_in_Hungary_The_Backsliding_of_Hungarian_democracy_after_twenty_years> (11. 04. 2018)

Balík, Stanislav. 2002. „Republika Srbsko.“ Pp. 400–419 in Petr Fiala, Jan Holzer, Maxmilián Strmiska (eds.). *Politické strany ve střední a východní Evropě : ideově-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity.

Balík, Stanislav, Věra, Stojarová. 2005. „Miloševićovo Srbsko. Případová studie kompetitivního mobilizačního autoritativního režimu.“ *Středoevropské politické studie* 7 (4), 456–479. Dostupné z: <<https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/4155>> (26. 03. 2018).

Betz, Hans-Georg. 1993. „The New Politics of Resentment: Radical Right-Wing Populist Parties in Western Europe“ *Comparative Politics* 25 (4), 413–427. Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/pdf/422034.pdf?refreqid=excelsior%3Aabc22b7c61399c3d2258b5e080d2d58fc>> (17. 03. 2018).

Betz, Hans-Georg. 1994. *Radical Right-Wing Populism in Western Europe*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Betz, Hans-Georg. 2004. Exclusionary Populism in Western Europe in the 1990s and Beyond. A Threat to Democracy and Civil Rights? Identities, *Conflict and Cohesion (2000 - 2009) Programme paper* (online). Dostupné z: <[http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/httpNetITFramePDF?ReadForm&parentunid=17BFB816DA5CEF8B80256B6D005787D8&parentdoctype=paper&netitpath=80256B3C005BCCF9/\(httpAuxPages\)/17BFB816DA5CEF8B80256B6D005787D8/\\$file/betz.pdf](http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/httpNetITFramePDF?ReadForm&parentunid=17BFB816DA5CEF8B80256B6D005787D8&parentdoctype=paper&netitpath=80256B3C005BCCF9/(httpAuxPages)/17BFB816DA5CEF8B80256B6D005787D8/$file/betz.pdf)> (22. 02. 2018)

Bíró-Nagy, András, Daniel, Róna. 2013. „Rational Radicalism. Jobbik's Road to the Hungarian Parliament, 2003-2010.“ Pp. 149–184 in Zora Bútorová, Olga Gyarfášová, Grigorij Mesežnikov (eds.). *Alternative Politics? The Rise of New Political Parties in Central Europe*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.

Bíró-Nagy, András, Tamas, Boros, Zoltan, Vasali. 2013. „More Radical than the Radicals: the Jobbik party in international comparison.“ Pp. 229–254 in Ralf Melzer, Sebastian Serafin (eds.). *Right-wing Extremism in Europe*. Bonn: Friedrich Ebert Stiftung.

Bláha, Petr, Pavel, Maškarinec. 2016. „Křivda jako příležitost pro nové politické strany? Kotleba – Lidová strana Naše Slovensko na cestě parlamentu.“ *Politics in Central Europe* 12 (2), 45–66. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/312552399_Krivda_jako_prilezitost_pro_nove_politicke_strany_Kotleba_Lidova_strana_Nase_Slovensko_na_cestech_parlamentu_Grievance_as_an_Opportunity_for_a_New_Political_Party_Kotleba_-_People's_Party_Our_Slovakia> (24. 03. 2018).

„Dr Šešelj: Hrvati potkupljivali srpske političare“ *Srpska radikalna stranka*, (online). Dostupné z: <<https://www.srpskaradikalnastranka.org.rs/lat/saopstenja/dr-seselj-hrvati-potkupljivali-srpske-politicare.html>> (21. 04. 2018).

„Dr Šešelj: Srbija je morala da osudi napad na Siriju“ *Srpska radikalna stranka*, (online). Dostupné z: <<https://www.srpskaradikalnastranka.org.rs/lat/saopstenja/dr-seselj-srbija-je-morala-da-osudi-napad-na-siriju.html>> (18. 04. 2018).

„GÁBOR VONA AND THE TRANSFORMATION OF JOBBIK.“ 2017. *Hungarian Spectrum*, (online). Dostupné z: <<http://hungarianspectrum.org/2017/01/17/gabor-vona-and-the-transformation-of-jobbik/>> (12. 04. 2018).

„GRANICA SA HRVATSKOM SREDINOM PLOVNOG PUTA DELA REKE DUNAV“ *Srpska radikalna stranka*, (online). Dostupné z: <<https://www.srpskaradikalnastranka.org.rs/lat/saopstenja/granica-sa-hrvatskom-sredinom-plovnog-puta-dela-reke-dunav.html>> (17. 04. 2018).

„Hague Releases Seselj on Health Grounds“ *Balkan Insight*, (online). Dostupné z: <<http://www.balkaninsight.com/en/article/icity-grants-early-release-to-seselj>> (22. 04. 2018).

Havlík, Vratislav, Miroslav, Mareš. 2016. „Jobbik's successes. An analysis of its success in the comparative context of the V4 countries.“ *Communist and Post-Communist Studies* 49 (4). Dostupné z: <

https://www.researchgate.net/publication/308352645_Jobbik%27s_successes_An_analysis_of_its_success_in_the_comparative_context_of_the_V4_countries (21. 03. 2018).

Human Rights First. 2015. „The Jobbik Party in Hungary: History and Background“ Fact Sheet. *American ideals. Universal values*, May 2015 (online; Pdf). Dostupné z: <<http://www.humanrightsfirst.org/sites/default/files/jobbik-party-fact-sheet.pdf>> (01. 04. 2018).

„Hungary“ *Parties and Elections*, (online). Dostupné z: <<http://www.parties-and-elections.eu/hungary2.html>> (29. 03. 2018).

„Hungary“ *Parties and Elections*, (online). Dostupné z: <<http://www.parties-and-elections.eu/hungary.html>> (05. 04. 2018).

„Hungary's Jobbik gets double rebuff for Hannukah greetings to Jews.“ 2016. *Reuters*, (online). Dostupné z: <<https://www.reuters.com/article/uk-hungary-jobbik-hannukah/hungarys-jobbik-gets-double-rebuff-for-hannukah-greetings-to-jews-idUSKBN14J1A9>> (12. 04. 2018).

„Hungary's Jobbik supports EU deepening with voters' blessing.“ 2017. *Reuters*, (online). Dostupné z: <<https://www.reuters.com/article/us-hungary-jobbik-eu/hungarys-jobbik-supports-eu-deepening-with-voters-blessing-idUSKBN1CW1TR>> (15. 04. 2018).

Ignazi, Piero. 2003. *Extreme Right Parties in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press.

Ignazi, Piero. 2005. „Legitimation and Evolution on the Italian Right Wing: Social and Ideological Repositioning of Alleanza Nazionale and the Lega Nord.“ *South European Society and Politics* 10 (2): 333–349.

Jobbik. 2003. „MANIFESTO.“ *Jobbik.com*, (online). Dostupné z: <https://www.jobbik.com/manifesto_0> (28. 03. 2018).

Jobbik. 2012. „ECO-SOCIAL NATIONAL ECONOMICS.“ *Jobbik.com*, (online). Dostupné z: <https://www.jobbik.com/eco-social_national_economics> (06. 04. 2018).

Jobbik. 2014. „We name it. We solve it. - election programme for 2014.“ *Jobbik.com*, (online). Dostupné z: <https://www.jobbik.com/we_name_it_we_solve_it_-_election_programme_2014> (07. 04. 2018).

Jobbik. 2015. „IMMIGRATION INCREASES TENSIONS IN EUROPE.“ *Jobbik.com*, (online). Dostupné z: < https://www.jobbik.com/immigration_increases_tensions_europe> (02. 04. 2018).

„JOBBIK SEES ORBÁN’S MIGRATION POLICY AS FAILED.“ *Daily News Hungary*, (online). Dostupné z: < <https://dailynewshungary.com/jobbik-sees-orbans-migration-policy-failed/>> (11. 04. 2018).

„JOBBIK: POLICE FORCES TO THE BORDER!“ *Daily News Hungary*, (online). Dostupné z: <<https://dailynewshungary.com/jobbik-police-forces-to-the-border/>> (09. 04. 2018).

Juhász, Attila, Péter, Kréko, András, Zágony-Bogsch. 2013. „Hungary.“ Pp. 50–76 in Radko Hokovský, Jiří Kopal (eds.). *POLITICS AND POLICIES OF INTEGRATION IN AUSTRIA, HUNGARY, CZECHIA, DENMARK AND AT THE EU LEVEL*. Brno: League of Human Rights.

Kopeček, Lubomír. 2007. „The Far Right in Europe. A summary of attempts to define the concept, analyze its identity, and compare the Western European and Central European far right.“ *Středoevropské politické studie* 9 (4), 280–293. Dostupné z: < <https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/4400/3440>> (19. 04. 2018).

Krekó, Péter, Gregor, Mayer. 2015. „Transforming Hungary - together?: An analysis of the Fidesz-Jobbik relationship.“ Pp. 183–205 in Michael Minkenberg (ed.). *Transforming the Transformation? The East European Radical Right in the Political Process*. Londýn: Routledge.

„Kriminalac Milo Đukanović će odgovarati zbog isporuke srpskog generala Đukića Hrvatskoj!“ *Srpska radikalna stranka*, (online). Dostupné z: < <https://www.srpskaradikalnastranka.org.rs/lat/saopstenja/kriminalac-milo-djukanovic-ce-odgovarati-zbog-isporuke-srpskog-general-a-djukica-hrvatskoj.html>> (05. 04. 2018).

Kubát, Michal. 2007. „Teorie antisystémové strany.“ *Politologický časopis* 14 (2), 110–123. Dostupné z: < <http://www.politologickycasopis.cz/cz/archiv/2007/2/>> (25.02.2018).

„LS Naše Slovensko odsudzuje akúkoľvek prítomnosť cudzích vojsk na Slovensku.“ 2016. *Naše Slovensko*, (online). Dostupné z: <<http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/ls-nase-slovensko-odsudzuje-akukolvek-pritomnost-cudzich-vojsk-na-slovensku/>> (07. 04. 2018).

„ĽS Naše Slovensko predstavila prvý protiimigračný zákon. Médiá to zamlčali!“ 2018. *Naše Slovensko*, (online). Dostupné z: <<http://www.naseslovensko.net/ls-nase-slovensko-v-nr-sr/ls-nase-slovensko-predstavila-prvy-protiimigracny-zakon-media-to-zamlcali/>> (03. 04. 2018).

Ľudová strana Naše Slovensko. 2016. „10 BODOV ZA NAŠE SLOVENSKO! Volebný program politickej strany KOTLEBA - ĽUDOVÁ STRANA NAŠE SLOVENSKO.“ *Našeslovensko.net*, 2016 (online; Pdf). Dostupné z: <<http://www.naseslovensko.net/wp-content/uploads/2015/01/Volebn%C3%BD-program-2016.pdf>> (29. 03. 2018).

Mareš, Miroslav. 2003. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Barrister & Principal.

Mareš, Miroslav. 2009. „The Extreme Right in Eastern Europe and Territorial Issues.“ *Středoevropské politické studie* 11 (2–3), 82–106. Dostupné z: <<https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/4446>> (28. 03. 2018).

„Marian Kotleba v TV Markíza (21. 2. 2016).“ 2016. *youtube*, 21. 02. 2016 (video). Dostupné z: <<https://www.youtube.com/watch?v=qA8pXW18ooo>> (07. 04. 2018).

„Milan Mazurek v rádiu Frontinus [02.10.2016].“ 2016. *youtube*, 02. 10. 2016 (video). Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=_bJg-0JthZg> (22. 04. 2018).

Minkenberg, Michael. 2002. „The Radical Right in Postsocialist Central and Eastern Europe. Comparative Observations and Interpretations.“ *East European and Societies* 16(2), 335–362. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/249738136_The_Radical_Right_in_Postsocialist_Central_and_Eastern_Europe_Comparative_Observations_and_Interpretations> (15.04.2018)."

„Miting, Kosovo je Srbija!“ 2008. *Srpska radikalna stranka*, (online). Dostupné z: <<https://www.srpskaradikalnastranka.org.rs/lat/konferencije-za-medije/miting-kosovo-je-srbija.html>> (02. 02. 2018).

Mudde, Cas. 2000. *The Ideology of Extreme Right*. Manchester: Manchester University Press.

Mudde, Cas. 2005. *Racist Extremism in Central & Eastern Europe*. Abingdon: Routledge.

Mudde, Cas. 2007. *Populist Radical Rights Parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

„O nás.“ *Naše Slovensko*, (online). Dostupné z: <<http://www.naseslovensko.net/o-nas/>> (08. 04. 2018).

„Orbán je kráľ skorumpovanej elity, tvrdí predseda Jobbiku.“ 2016. *Aktuality*, (online). Dostupné z: <<https://www.aktuality.sk/clanok/394773/orban-je-kral-skorumpovanej-elity-tvrdi-predseda-jobbiku/>> (02. 04. 2018).

„Parlamentarni izbori“ *Republički zavod za statistiku*, (online). Dostupné z: <<http://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/izbori/parlamentarni-izbori/>> (19. 04. 2018).

„Predsednički izbori“ *Republički zavod za statistiku*, (online). Dostupné z: <<http://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/izbori/predsednicki-izbori/>> (08. 04. 2018).

„Released Serbian nationalist burns Croatian flag in snub to U.N. court.“ *Reuters*, (online). Dostupné z: <<https://www.reuters.com/article/us-serbia-warcrimes-seselj/released-serbian-nationalist-burns-croatian-flag-in-snub-to-u-n-court-idUSKBN0MS4EX20150401>> (19. 04. 2018).

„Republika Kosovo“ nije država već teroristička banda.“ 2018. *Srpska radikalna stranka*, (online). Dostupné z: <<https://www.srpskaradikalnastranka.org.rs/lat/saopstenja/republika-kosovo-nije-drzava-vec-teroristicka-banda.html>> (02. 04. 2018).

„Results of the 2014 European elections“ *European Parliament*, (online). Dostupné z: <<http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/country-results-hu-2014.html#table02>> (08. 04. 2018).

Sartori, Giovanni. 2001. *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON.

Sartori, Giovanni. 2005. *Strany a stranické systémy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

„Sastav“ *Vlada Republike Srbije*, (online). Dostupné z: <<http://www.srbija.gov.rs/vlada/sastav.php>> (17. 04. 2018).

„Serbia“ *Parties and Elections*, (online). Dostupné z: < <http://www.parties-and-elections.eu/serbia2.html>> (04. 04. 2018).

„Serbian Radical Party Leader Burns EU, NATO Flags.“ *Balkan Insight*, (online). Dostupné z: < <http://www.balkaninsight.com/en/article/serbia-s-radical-party-boss-protests-over-court-hearing-03-10-2016>> (17. 04. 2018).

Sovák, Maroš. 2007. „Pravicový extrémizmus v Srbsku.“ *Rexter* 5 (2), 38–46. Dostupné z: <<http://www.rexter.cz/pravicovy-extremizmus-v-srbsku/2007/11/01/>> (02. 04. 2018).

Sovák, Maroš. 2008. „Ideológia extrémnej pravice v Chorvátsku a Srbsku.“ *Středoevropské politické studie* 10 (2–3), 186-214. Dostupné z: < <https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/4423>> (27. 03.2018).

„Srbský ultranacionalista Šešelj dostal v Haagu desetiletý trest, do vězení však nepůjde.“ *Česká televize*, (online). Dostupné z: < <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/2447200-srbsky-ultranacionalista-seselj-dostal-v-haagu-desetiletý-trest-do-vezení-vsak-nepujde>> (29.03.2018).

Srpska radikalna stranka. 2000. „Statut srbske radikalne stranke.“ *Srpskaradikalnastranka.org.rs*, 2000 (online; Pdf). Dostupné z: <<http://www.nova1.srpskaradikalnastranka.org.rs/wp-content/uploads/2015/04/StatutSRS.pdf>> (28. 03. 2018).

Srpska radikalna stranka. 2009. „Program Srpske radikalne stranke.“ *Srpskaradikalnastranka.org.rs*, 2009 (online; Pdf). Dostupné z: <<http://www.nova1.srpskaradikalnastranka.org.rs/wp-content/uploads/2015/04/SRSprogram.pdf>> (25. 03. 2018).

Stojarová, Věra. 2013. *The Far right in the Balkans*. Manchester: Manchester University Press.

„Šešelj: Rusija se vraća na Balkan i to niko ne može zaustaviti!“ 2017. *Srpska radikalna stranka*, (online). Dostupné z: <<https://www.srpskaradikalnastranka.org.rs/lat/saopstenja/seselj-rusija-se-vraca-na-balkan-i-to-niko-ne-moze-zaustaviti.html>> (17. 04. 2018).

„Šešelj: Srbija ne treba da uđe u Evropsku uniju.“ 2015. *Srpska radikalna stranka*, (online). Dostupné z: <<https://www.srpskaradikalnastranka.org.rs/lat/intervjui/seselj-srbija-ne-treba-da-udje-u-evropsku-uniju.html>> (04. 04. 2018).

Todosijević, Bojan. 2006. „Politics in Serbia 1990–2002: A cleavage of world views.“ *Psihologija* 39 (2), 121–146. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/259043401_Politics_in_Serbia_1990-2002_A_cleavage_of_world_views> (22.04.2018).

„Vládná koalícia s podporou SaS a OĽaNO schválila vyslanie slovenského vojska na ruské hranice!“ 2017. *Naše Slovensko*, (online). Dostupné z: <<http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/zahranicna-politika/vladna-koalicia-s-podporou-sas-a-olano-schvalila-vyslanie-slovenskeho-vojska-na-ruske-hranice/>> (08. 04. 2018).

„V NR SR sme predložili návrh zákona na podporu slovenských výrobcov.“ 2017. *Naše Slovensko*, (online). Dostupné z: <<http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/ekonomika-a-hospodarstvo/v-nr-sr-sme-predlozili-navrh-zakona-na-podporu-slovenskych-vyrobcov/>> (08. 04. 2018).

„Voľby do Národnej rady SR 2016.“ *Štatistický úrad Slovenskej republiky*, (online). Dostupné z: <<http://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2016/sk/data02.html>> (02. 04. 2018).

„Voľby do orgánov samosprávnych krajov 2009.“ *Štatistický úrad Slovenskej republiky*, (online). Dostupné z: <<http://volby.statistics.sk/osk/osk2009/sr/tab5.jsp@lang=sk.htm>> (27. 03. 2018).

„Voľby do orgánov samosprávnych krajov 2013.“ *Štatistický úrad Slovenskej republiky*, (online). Dostupné z: <http://volby.statistics.sk/osk/osk2013/VUC/Tabulka7_sk.html> (27. 03. 2018).

„Začínáme so zberom podpisov pod petície za referendum o vystúpení z EÚ a o vystúpení z NATO.“ 2016. *Naše Slovensko*, (online). Dostupné z: <<http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/zaciname-so-zberom-podpisov-pod-peticie-za-referendum-o-vystupeni-z-eu-a-o-vystupeni-z-nato/>> (07. 04. 2018).

„Zahraniční reakce: Kotleba se postaral o volební šok.“ *Česká televize*, (online). Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1716163-zahranicni-reakce-kotleba-se-postaral-o-volebni-sok>> (02. 04. 2018).

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zaměřuje na komparaci třech vybraných politických stran ve střední a východní Evropě. První výzkumnou otázkou je: *dají se označit zmíněné strany za krajně pravicové?* a druhá: *naplňují tyto subjekty koncept antisystémových stran?* Cílem práce je zjistit, zda strany Lidová strana Naše Slovensko, Jobbik a Srbská radikální strana naplňují koncepty Casa Mudda a H-G Betze a zda-li na základě volebních programů stran a programových stanovisek lze mezi těmito stranami hledat podobnosti. A na základě stejné metodiky poté budu postupovat i v teorii antisystémových stran od Giovanni Sartoriho. Z výsledků práce vyplývá, že dle obou teorií se dá pouze SRS označit za krajně pravicovou stranu. Koncept antisystémových stran naplňují všechny subjekty, nicméně každý jiným způsobem.

Klíčová slova:

krajní pravice, extrémní pravice, Lidová strana Naše Slovensko, Jobbik, Srbská radikální strana, antisystémová strana, Cas Mudde, H-G Betz, Giovanni Sartori, politické strany, nacionalismus

Abstract

This bachelor thesis focuses on the comparison of three selected political parties in Central and Eastern Europe. The first research question of this thesis is: *can we describe these selected parties as far right parties?* and the second is: *do these parties fulfill the concept of antisystem parties?* The aim of a diploma thesis is to find out if the People's Party Our Slovakia, Jobbik and the Serbian Radical Party fulfill the concepts of Cas. Mudde and H-G Betz. On the basis of the same methodology, I will find out if these parties fulfill the concept of antisystem parties by Giovanni Sartori. The results of the thesis show that only Serbian Radical Party fulfill the Cas Mudde's concept and so it can be marked as far-right party. The concept of antisystem parties is fulfilled by all parties but in different cases.

Keywords:

far right, extreme right, People's Party Our Slovakia, Jobbik, Serbian Radical Party, antisystem party, Cas Mudde, H-G Betz, Giovanni Sartori, political parties, nationalism